

บทที่ 5

แนวคิดและการประกอบการทางเศรษฐกิจคริสต์ศตวรรษที่

16 - 18

ระยะคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 การประกอบการทางเศรษฐกิจของสังคมยุโรปได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เกิดขบวนการพาณิชย์กรรม การปฏิวัติราคา การปฏิวัติเกษตรกรรม และการปฏิวัติอุตสาหกรรม นอกจากนั้น ในปฏิริยาต่อกันและกันของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเหล่านี้ แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวของเศรษฐกิจคือปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ อาทิ การพัฒนาด้านการจัดองค์การธุรกิจ การสะสมทุน ระบบธนาคาร ระบบสินเชื่อ และอื่น ๆ แต่กระบวนการทางเศรษฐกิจดังกล่าวเกิดเป็นรูปธรรมขึ้นนั้นเป็นเพราะได้รับผลดีจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ปัจจัยทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตอนปลายสมัยกลางถึงสมัยต้นยุคใหม่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ มีดังนี้

1. การพัฒนาแนวคิดแบบมนุษยนิยม เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับตัวมนุษย์ เชิดชูความสามารถของมนุษย์ ยึดมั่นว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะทำสิ่งใดก็ได้
2. การขยายตัวของ การแสวงหาความรู้ด้วยหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้มนุษย์คิดค้นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการผลิตในกระบวนการประกอบการทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมา
3. การปฏิรูปศาสนา ผลของการปฏิรูปศาสนาทำให้เกิดนิกายศาสนาใหม่ คือนิกายโปรเตสแตนต์ ขณะเดียวกันก็ได้ทำให้อำนาจและอิทธิพลของคริสตจักรคาทอลิกลดลง ผลที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจคือ นิกายคาทอลิกนั้นห้ามเรียกดอกเบี้ยเงินกู้ ห้ามสะสมความมั่งคั่ง

และไม่สนับสนุนการค้า สิ่งเหล่านี้ทำให้การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจเป็นไปได้ช้า เมื่อพระศาสนาจักรคาทอลิกเสื่อมอำนาจลงและนิกายโปรเตสแตนต์ก็มิได้มีกฎเกณฑ์เข้มงวดด้านเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนรู้สึกไม่เป็นบาปที่จะทำธุรกิจเพื่อสะสมความมั่งคั่ง

4. การเกิดรัฐประชาชาติและแนวคิดชาตินิยม สมัยต้นยุคใหม่ได้เกิดการก่อตั้งชาติรัฐขึ้น รัฐเริ่มมีเขตแดนที่แน่ชัดขึ้น ประชาชนในรัฐเป็นคนเชื้อชาติเดียวกัน ภาษาที่ใช้ก็เหมือนกัน ปราภฏการณ์นี้ต่างไปจากสมัยกลาง ที่เน้นเรื่องจักรวรรดิสากลและ “คน” สากล การเกิดของรัฐประชาชาติหรือชาติรัฐ ที่มีเขตแดนแน่ชัด มีรัฐบาลที่แน่นอนและเข้มแข็งทำให้ระบบกฎหมายธุรกิจ มาตรฐานการชั่งตวงวัด และระบบเงินตรา เป็นไปอย่างเดียวกัน การค้าภายในรัฐหรือประเทศได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลางมิได้ถูกขัดขวางจากผู้มีอำนาจในท้องถิ่นดังเช่นในสมัยกลาง นอกจากนั้นประชาชนในรัฐก็มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางเศรษฐกิจมากขึ้น ความรู้สึกแบ่งแยกหรือแข่งขันทางเศรษฐกิจจะเป็นความรู้สึกระหว่างชาติมิใช่ระหว่างท้องถิ่นดังแต่ก่อน

5. การค้นพบดินแดนใหม่และการขยายอิทธิพลไปยังโพ้นทะเล ผลจากการพัฒนาแนวคิดมนุษยนิยม การขยายตัวของ การแสวงหาความรู้ด้วยหลักเหตุผล การปฏิวัติวิทยาศาสตร์ เหล่านี้ทำให้คนยุโรปสามารถเดินทางสำรวจทางทะเลได้สำเร็จ นำไปสู่การค้นพบดินแดนใหม่ในภาคโพ้นทะเล และนำไปสู่การเข้าครอบครองดินแดนใหม่เหล่านี้ ดินแดนใหม่ได้กลายเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่ถูกนำมาเสริมสร้างเศรษฐกิจของยุโรปให้มั่งคั่งขึ้นอย่างรวดเร็ว ถ้าไรที่สูงมากจากการค้ากับดินแดนโพ้นทะเลทำให้มีการสะสมทุน และทำให้เกิดการลงทุนด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมมากขึ้น อันนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และทำให้เกิดการประกอบการขนาดใหญ่ในรูปบริษัทอย่างแพร่หลาย รวมทั้งนำไปสู่การพัฒนาระบบการเงินการธนาคารในยุโรปด้วย

ผลทางเศรษฐกิจของการขยายอาณาเขตของยุโรปสู่โพ้นทะเล การขยายอาณาเขตของยุโรปสู่โพ้นทะเลมีผลกระตุ้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เนื่องจาก

1. เขตโพ้นทะเลเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบสำหรับใช้ในการก่อตั้งหรือขยายอุตสาหกรรม และยังเป็นตลาดขนาดใหญ่สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมของประเทศเมืองแม่

2. การขยายอาณาเขตทำให้มีการนำทองคำและเงินเข้าสู่ยุโรปเป็นอันมาก จนราคาสินค้าสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งไปกระตุ้นกิจการธุรกิจต่าง ๆ ให้ขยายตัวเพราะมีโอกาสได้กำไรมากขึ้น
3. มีแนวโน้มที่ศูนย์กลางการค้าและกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปจะย้ายจากบริเวณเขตเมดิเตอร์เรเนียนไปสู่เขตชายฝั่งแอตแลนติก
4. กิจการค้าโพ้นทะเลเป็นกิจการใหญ่ ต้องการเงินลงทุนก้อนใหญ่มาก ซึ่งไม่อาจหาได้ด้วยองค์การธุรกิจแบบเก่า ทำให้มีการลงทุนในรูปบริษัทมากขึ้นเรื่อย ๆ
5. จากการขยายตัวทางการค้าและการแบ่งงานกันทำ ทำให้มีการใช้เงินเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่สำคัญในด้านการดำเนินการทางธนาคาร
6. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ตลอดจนแนวคิดทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป

ขบวนการพาณิชย์กรรม

ขบวนการพาณิชย์กรรมเกิดขึ้นประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 14 เมื่อประเทศยุโรปต่าง ๆ พยายามคุมอำนาจเศรษฐกิจการค้า เพื่อก้าวสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจที่มั่งคั่ง เน้นการขยายอิทธิพลการค้าครอบงำความร่ำรวย แข่งขันกันอพยพประชากรเข้าจับจองอาณาเขตแห่งใหม่ๆ ขบวนการพาณิชย์นิยมสามารถจำแนกเป็น 3 ประการ คือ การสำรวจทางทะเลเพื่อประโยชน์ด้านพาณิชย์กรรม การขยายอาณาเขตการค้า และการครอบงำโลหะมีค่าสู่ยุโรป

การสำรวจทางทะเลเพื่อประโยชน์ด้านพาณิชย์กรรม สเปนและโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่ทำให้ความสนใจการสำรวจทางทะเลเพื่อตั้งเมืองศูนย์กลางการค้า นักสำรวจสำคัญ ๆ คือ เจ้าชายเฮนรี ผู้ได้ชื่อว่านักบุญแห่งโปรตุเกส วาสโคดากามา คริสโตเฟอร์โคลัมบัส อเมรีโกเวสปุชชี เฟอร์ดินานด์ แมกเจลแลน เป็นต้น ประเทศยุโรปอื่น ๆ ได้ออกสำรวจทางทะเลเพื่อการค้าล่าช้ากว่าสองประเทศแรก เพราะมีได้อยู่ในความสนใจของกษัตริย์ และขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลตั้งแต่ต้น ผลจากการสำรวจทางทะเล ประเทศต่าง ๆ ได้ค้นพบเส้นทาง

เดินเรือสู่ทวีปเอเชีย อเมริกา ออฟริกา และออสเตรเลีย มีการจัดตั้งศูนย์กลางการค้าสำคัญ ๆ ในดินแดนที่ค้นพบ เช่น เกาะโมลุกกะ เกาะฟิลิปปินส์ สุมาตรา เมืองสุรัตในอินเดีย เป็นต้น

การสำรวจทางทะเลทำให้ทิศทางการค้าเปลี่ยนไป เส้นทางค้าขายทางเรือแต่เดิมเชื่อมโยงฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนด้านตะวันออกกับฝั่งทะเลด้านตะวันตกเปลี่ยนไป ได้เกิดเส้นทางเดินเรือใหม่ ๆ ขึ้นได้แก่ เส้นทางสู่อินเดียโดยอ้อมทวีปอัฟริกาสู่อเมริกาเหนือและใต้ ข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก เข้าสู่คาบสมุทรอิตาลีไปยังเจนัวและเวนิสโดยข้ามมหาสมุทรแปซิฟิก สเปน โปรตุเกสและประเทศยุโรปอื่น ๆ ต่างอพยพประชากรเข้าครอบครองและตั้งถิ่นฐานในดินแดนใหม่ ๆ การค้าระยะทางไกล ๆ ขยายตัว มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าใหม่ ๆ แปลก ๆ อาทิ เช่น น้ำตาล ชา กาแฟ มันฝรั่ง โกโก้ ปลา ขนสัตว์ ไม้ ผ้า เครื่องเหล็ก เป็นต้น อาณานิคมกลายเป็นแหล่งป้อนวัตถุดิบและตลาดสินค้าสำเร็จรูปของประเทศเจ้าของอาณานิคมในยุโรป

การขยายอาณาเขตการค้า การค้าเครื่องเทศและสินค้าออกสร้างกำไรมหาศาลแก่เมืองแม่กระตุ้นประเทศยุโรป อื่น ๆ แข่งขันขยายอาณาเขตการค้า ประเทศสเปนและโปรตุเกสได้เปรียบด้านเศรษฐกิจและการค้า เนื่องจากได้ออกสำรวจทางทะเลก่อนประเทศอื่น ทั้งสเปนและโปรตุเกสได้พยายามพิทักษ์ผลประโยชน์เต็มประสิทธิภาพ วางมาตรการปกป้องดินแดนอาณานิคม คือ โปรตุเกส ส่งกองทัพเรือเข้ายึดครองมหาสมุทรอินเดียเพื่อรักษาอำนาจผูกขาดการค้าเครื่องเทศ จัดตั้งอาณานิคมเพื่อการค้า ใช้กำลังทหารเข้ายึดครองดินแดนศูนย์กลางการค้าต่าง ๆ

ส่วนสเปนได้ขยายอาณาเขตการค้าไปสู่ทวีปต่าง ๆ เช่นในอเมริกาเหนือ สเปนยึดครองอาริโซน่า ดินแดนตอนเหนือของแม่น้ำมิสซิสซิปปี และอเมริกากลาง ศูนย์กลางการค้าสำคัญของสเปนคือ เม็กซิโก ปานามา เปรู ชิลี เวเนซุเอล่า กัวเตมาลา โคลัมเบีย การขยายเขตแดนการค้าไปยังดินแดนใหม่ ๆ มีการนำเข้าสินค้าหลายชนิดเช่น กาแฟ ชอคโกแลต มันฝรั่ง ข้าวโพดควินิน มะเขือเทศ ถั่วลิสง ไก่วง ฝ้าย อ้อย ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ และข้าวไรน์

การขยายอาณาเขตการค้าของประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และฮอลันดาประสบปัญหาหลายประการคือ ประการแรกเส้นทางเดินเรือสู่ตะวันออกอ้อมทวีปอัฟริกาถูกยึดครองโดยชาวโปรตุเกส เส้นทางเดินเรือสู่ประเทศจีนโดยผ่านแอตแลนติกตอนใต้ถูกผูกขาดโดยสเปนและสนธิสัญญาทอร์เดซิลลาร์ (Treaty of Tordesillas ค.ศ. 1494) ซึ่งแบ่งดินแดนออกเป็นสองส่วน

ระหว่างสเปนและโปรตุเกส ประการที่สอง การออกแสวงหาดินแดนของฝรั่งเศส อังกฤษ และฮอลันดาล้ำกว่าประเทศอื่น อาณานิคมที่ประเทศเหล่านี้ครอบครองขาดความอุดมสมบูรณ์เมื่อเทียบกับสเปนและโปรตุเกส เช่น ฝรั่งเศสครอบครองแคนาดาซึ่งมีหิมะปกคลุมเกือบตลอดปี อากาศเย็นจัด อังกฤษครอบครองดินแดนตอนเหนือของอเมริกาซึ่งมีอากาศหนาวเย็นเช่นกัน ประการสุดท้ายการขยายอาณาเขตการค้ามักใช้วิธีการค่อนข้างรุนแรง เช่น ช่วงชิงดินแดนด้วยกำลังอำนาจ เป็นต้น อังกฤษ ฝรั่งเศส และฮอลันดา ได้ขยายอาณาเขตการค้าด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ อังกฤษได้จัดตั้งกองโจรสลัดถูกต้องตามกฎหมายเพื่อปล้นสดมภ์เรือบรรทุกสินค้าสเปนและโปรตุเกสโดยเฉพาะ ความขัดแย้งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จนเกิดสงครามอาร์มาดาปี ค.ศ. 1588 นโยบายการขยายอาณาเขตการค้าเปลี่ยนเป็นการค้าเครื่องเทศโดยตรงกับสเปนและโปรตุเกส นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งบริษัทร่วมหุ้นขึ้น ค.ศ. 1602 ฮอลันดาได้จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกเพื่อค้าขายในเอเชีย อังกฤษและฝรั่งเศสจัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษฝรั่งเศส ตามลำดับเช่นกัน

การกอบโกยโลหะมีค่าสู่ยุโรป ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 - 14 การทำเหรียญโลหะเงินและทองคำเพื่อใช้หมุนเวียนในธุรกิจการค้ามีจำนวนจำกัด เพราะขาดแคลนโลหะเงินและทองคำ คริสต์ศตวรรษที่ 15 - 16 ปริมาณเงินและทองคำเพิ่มขึ้น เนื่องจากการเปิดเหมืองใหม่ ๆ ในเยอรมนี ออสเตรีย เปรู และเม็กซิโก ผลจากการที่โลหะเงินและทองคำหลั่งไหลจากดินแดนใหม่ ๆ สู่ทวีปยุโรปจำนวนมาก มีผลให้ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจเพิ่มมากกว่าจำนวนสินค้าและบริการ กล่าวคือ ความต้องการสินค้าและบริการมีมากกว่าปริมาณเงินที่เพิ่มขึ้น ราคาสินค้าโดยทั่วไปมีแนวโน้มสูงขึ้น จากสถิติโลหะมีค่าคือเงินและทองคำได้หลั่งไหลจากทวีปอเมริกาและอาณานิคมอื่น ๆ สู่ประเทศสเปนจำนวนมาก การหลั่งไหลของโลหะมีค่าสู่ยุโรปจำนวนมากมหาศาลทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบใช้สินค้าแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter System) เปลี่ยนเป็นระบบเศรษฐกิจการเงิน (Money Economy) ซึ่งใช้เงินเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนสินค้าแพร่หลายขึ้น

ผลของการปฏิวัติพาณิชย์กรรม

การปฏิวัติพาณิชย์กรรมก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจสำคัญ ๆ 3 ประการคือ ภาวะเงินเฟ้อ และการปฏิวัติราคา การสะสมเงินลงทุนในรูปบริษัทร่วมหุ้นการค้า และการขยายตัวของตลาดการค้ายุโรป

ภาวะเงินเฟ้อและการปฏิวัติราคา โลหะที่มีค่าเช่นเงินและทองคำหลังไหลสู่ยุโรปเพิ่มขึ้นช่วงปลายสมัยกลางและสมัยเริ่มต้นยุคใหม่ ประมาณกันว่าทองคำและเงินไหลเข้าสู่ยุโรป 3 เท่าตัวในช่วง ค.ศ. 1500 - 1640 ซึ่งยังผลให้ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ธุรกิจธนาคาร การค้า เกษตรกรรม อุตสาหกรรมขยายตัว แต่ที่สำคัญคือ ราคาสินค้าโดยทั่วไปมีแนวโน้มสูงขึ้น ยุโรปประสบกับภาวะเงินเฟ้อ ราคาสินค้าข้าวสูงขึ้น 200-300 เปอร์เซ็นต์ระหว่าง ค.ศ. 1500-1650 ดัชนีราคาสินค้าและบริการเพิ่มสูงกว่าดัชนีค่าจ้าง เช่น ประเทศสเปน ฝรั่งเศส และอังกฤษ เนื่องจากภาวะเงินเฟ้อความต้องการสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นนั่นเอง

การปฏิวัติราคา ผลจากการขยายตัวทางการค้าและการปฏิวัติการค้า ยุโรปเริ่มผลิตสินค้าใหม่ ๆ แปลก ๆ เพื่อสนองความต้องการ ดินแดนใหม่ ๆ กลายเป็นตลาดและแหล่งป้อนวัตถุดิบให้แก่เมืองแม่ มีการใช้โลหะทองคำและเงินเป็นสื่อกลางค้าเพิ่มขึ้น ราคาสินค้าและบริการสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ดึงดูดธุรกิจต่าง ๆ ขยายตัวเพิ่มขึ้น

การปฏิวัติราคาของยุโรปเกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1650-1750 เริ่มจากการที่ราคาสินค้ามีแนวโน้มสูงขึ้นก่อนช่วงระยะเวลาดังกล่าว เช่น ราคาข้าวสาลีในฝรั่งเศสเพิ่มสูงขึ้นเป็นสามเท่าตัวระหว่าง ค.ศ. 1501-1550 ราคาข้าวสาลีอังกฤษเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าตัวระหว่าง ค.ศ. 1550-1600 ทั้งนี้เป็นผลจากจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการข้าวเพื่อบริโภคเพิ่มขึ้นมากกว่าปริมาณผลผลิตข้าวที่เพิ่มขึ้น การขุดพบโลหะมีค่าคือเงินและทองคำจากดินแดนใหม่ ๆ หลังไหลเข้ามามากก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การปฏิวัติราคา กล่าวคือโปรตุเกสนำเข้าทองคำและเงินจากซูดานและเอธิโอเปียเมื่อเข้าไปสำรวจฝั่งทะเลอัฟริกา สเปนนำโลหะทองคำและเงินจากอเมริกาได้เข้าประเทศระหว่าง ค.ศ. 1503-1660 นอกจากนี้การค้าระหว่างประเทศของสเปนได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น สเปนประสบภาวะการขาดดุลการค้า มูลค่าสินค้านำเข้ามีมากกว่าการส่ง

ออก จำต้องชำระหนี้ด้วยโลหะมีค่า ยังผลให้โลหะเงินและทองคำกระจายแพร่หลายทั่วยุโรป ตะวันตกในระยะต่อมา¹

ในช่วงการปฏิวัติการค้า การขยายตัวด้านการค้าของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปเพิ่มขึ้น ปริมาณทองคำและเงินหลังไหลสู่ยุโรปเพิ่มมากขึ้น ประมาณกันว่าเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่าตัว เพิ่มขึ้น รวดเร็วกว่าปริมาณผลผลิตสินค้าและบริการ ผลคือระดับราคาสินค้าและบริการมีแนวโน้มสูงขึ้น ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นลูกโซ่ เนื่องจากภาวะเงินเฟ้อทำให้ ราคาสินค้าจำเป็นแก่ค่าครองชีพและอื่น ๆ สูงขึ้นเช่น ข้าวสาลี เนื้อสัตว์ เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

ในอังกฤษ ราคาสินค้าสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว พวกขุนนางเล็งเห็นผลกำไร แย่งชิงที่ดิน จากชาวนาด้วยการออกกฎหมายยกเลิกสิทธิในการเลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้าร่วมกัน (Open Field System) และเรียกค่าธรรมเนียมหรือค่าเช่าที่นาให้สูงขึ้น เกิดระบบการล้อมรั้ว (Enclose) เพื่อ เลี้ยงปศุสัตว์กระจายทั่วไป ชาวนาจำนวนมากถูกไล่ออกจากที่นา ประสบภาวะอดอยาก จนต้อง ขอดทานเพื่อประทังชีวิต นอกจากนั้นได้เกิดความขัดแย้งระหว่างนายทุนเจ้าของโรงงานกับลูก จ้าง เนื่องจากค่าจ้างแท้จริง (Real Wage) ต่ำเมื่อเทียบกับระดับราคาสินค้าที่สูงขึ้น ช่างฝีมือได้ รวมตัวกันเรียกร้องสิทธิขอเพิ่มค่าจ้างแรงงานจากสมาคมอาชีพ มีการสไตรค์และการจลาจลเกิด ขึ้น เพื่อระงับความเดือดร้อน อังกฤษและฝรั่งเศสได้ออกกฎหมายห้ามการสไตรค์และกำหนด อัตราค่าจ้างสูงสุด

สำหรับฝรั่งเศสได้ขยายผลกำไรจากภาวะเงินเฟ้อดังกล่าวด้วยการค้าทาส ผ้าไหม แก้ว และน้ำตาล เป็นต้น ส่วนเนเธอร์แลนด์ได้เริ่มลงทุนใหม่ ๆ รวมกับเอกชน บริษัทอินเดียตะวันออก ออกลงทุนผลิตสินค้าใช้วัตถุดิบเกษตรจากอาณานิคม เช่น กาแฟ และเครื่องเทศออกจำหน่าย

การขยายตัวของตลาดการค้าในยุโรป คริสต์ศตวรรษที่ 16 การค้าระหว่างเมืองแม่ กับอาณานิคมขยายตัวสูงขึ้นทั้งด้านปริมาณและมูลค่าส่งออก อังกฤษได้นำฝ้ายดิบจากอาณา นิคมมาทอเป็นสินค้าส่งขายตลาดอาณานิคม ประเทศยุโรปอื่น ๆ ได้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะขีดหลักกัทธิพาณิชย์นิยม กำหนดให้อาณานิคมเป็นแหล่งกอบโกยทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นตลาดสำหรับสินค้าสำเร็จรูป โดยเฉพาะการขยายตัวของการค้ายุโรป ก่อให้เกิด สามเหลี่ยมการค้า (Triangle of Trade) คือเส้นทางการค้าสายแรกเริ่มจากเส้นทางยุโรปสู่เอเชีย และแอฟริกา นำสินค้าเครื่องเทศ ผ้าไหม ทาส ฯลฯ แลกเปลี่ยนกับเหล้าองุ่น เครื่องเหล็ก ฯลฯ

ของยุโรป สายที่สองเส้นทางคมนาคมจากยุโรปสู่หมู่เกาะอินเดียตะวันตก สายที่สามเปลี่ยนจากทะเลเมดิเตอร์เรเนียนสู่มหาสมุทรแอตแลนติก

รัฐบาลแต่ละประเทศมีบทบาทสนับสนุนและแข่งขันพัฒนาการค้าระหว่างประเทศ ให้การคุ้มกันบริษัทการค้า ตั้งกำแพงภาษีกีดกันสินค้านำเข้าต่างประเทศ วัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศซึ่งเพิ่งเริ่มก่อตั้ง มีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต กระตุ้นการนำปัจจัยแรงงานและวัตถุดิบการผลิตมาใช้อย่างเต็มที่ การขยายตัวของการค้าดังกล่าวทำให้ความต้องการปริมาณเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจเปลี่ยนจากระบบสินค้าแลกเปลี่ยนสินค้ามาเป็นเศรษฐกิจภาคการเงิน ใช้เงินเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนและเป็นเครื่องวัดมูลค่าแท้จริง รัฐบาลได้หลอมเหรียญโลหะเงินและทองคำเพิ่มขึ้น โดยกำหนดมูลค่าอัตราแลกเปลี่ยนคงตัวระหว่างโลหะเงินและทองคำ แหล่งสะสมเงินทุนในประเทศเพื่อขยายตลาดการค้าที่สำคัญคือ ธนาคารพาณิชย์ ค.ศ. 1654 อิตาลีจัดตั้งธนาคารแห่งอัมสเตอร์ดัมขึ้นเป็นธนาคารแห่งแรกของโลก ส่วนธนาคารแห่งประเทศอังกฤษจัดตั้งขึ้น ค.ศ. 1694 บทบาทของธนาคารคือรับฝากเงิน พิมพ์ธนบัตรให้กู้ยืม เนื่องจากปริมาณเงินออมของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปเพิ่มมากขึ้นชนชั้นกลางหรือนายทุนมีผลกำไรเพิ่มขึ้นจากการค้ำนิยมนำให้กู้ยืมเงิน โดยคิดอัตราดอกเบี้ย

ลัทธิพาณิชย์นิยม (Merchantilism)

ลัทธิพาณิชย์นิยม เป็นลัทธินิยมยกย่องพ่อค้าและการค้าทำให้ประเทศมั่งคั่ง ลัทธิพาณิชย์นิยมเป็นลัทธิเศรษฐกิจที่รัฐบาลหลายประเทศของยุโรปนำมาใช้อย่างแพร่หลายในระยะเริ่มต้นยุคใหม่ อย่างไรก็ตามลัทธิพาณิชย์นิยมของแต่ละประเทศมีลักษณะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสภาพพื้นฐานเศรษฐกิจและวิธีการปฏิบัติ ประเทศสำคัญ ๆ ที่ควรพิจารณาคือ สเปน โปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์

สเปนและโปรตุเกส เนื่องจากประเทศทั้งสองตื่นตัวแสวงหาอาณานิคมก่อนประเทศยุโรปอื่น ๆ กษัตริย์มีบทบาทส่งเสริมการสำรวจทางทะเล และยึดครองดินแดนใหม่ ๆ เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ ได้วางหลักยึดปฏิบัติหลายประการคือ ประการแรกอาณานิคมจะต้องถูกใช้เป็นแหล่งกอบโกยผลประโยชน์ของเมืองแม่เท่านั้น ประการที่สอง การค้าระหว่างเมืองแม่กับอาณานิคม ต้องให้สินค้าออกมากกว่าสินค้าเข้า ประการที่สาม ความมั่งคั่งของชาติวัดได้จาก

การสะสมโลหะมีค่า สำหรับประเทศสเปนได้ครอบครองอาณานิคมที่อุดมด้วยโลหะเงินในเปรู และที่อื่น ๆ อีก เพื่อสร้างความมั่งคั่งยิ่งขึ้น สเปนได้ประกาศผูกขาดการค้าในโลกใหม่ โดยตราพระราชบัญญัติที่เอื้อประโยชน์กับพ่อค้าสเปนและขณะเดียวกันส่งผลขจัดพ่อค้าต่างชาติออกไปจากโลกใหม่ อาทิ กำหนดให้เรือสินค้าที่จะติดต่อค้าขายกับอาณานิคมในทวีปอเมริกาต้องผ่านเมืองท่าของสเปนที่เมืองคาดิซเพียงแห่งเดียวเมื่อค.ศ.1503 และเมืองซาวิลระหว่าง ค.ศ. 1503-1717 เป็นต้น และยังมี การตั้งกฎเกณฑ์อื่นอีก เช่น ผู้จะเดินทางไปโลกใหม่ต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐบาลสเปน

อังกฤษ ฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์ เนื่องจากประเทศเหล่านี้ออกแสวงหาอาณานิคมล่าช้ากว่าสเปนและโปรตุเกส ความอุดมสมบูรณ์ของดินแดนที่ยึดครองจึงด้อยกว่าประเทศทั้งสอง

อังกฤษ ได้หันไปส่งเสริมการเกษตรกรรม เพื่อสร้างอาณานิคมเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบ ป้อนโรงงานอุตสาหกรรมอังกฤษ ที่เห็นชัดคือการปลูกฝ้ายเพื่อทอผ้า ประเทศอังกฤษสมัยลอร์ดเบอร์กลีย์เป็นรัฐมนตรีคลังของพระนางเจ้าเอลิซาเบธที่ 1 ได้ส่งเสริมอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมสร้างอาวุธปืน ดินระเบิด การต่อเรือ ให้อภิสิทธิ์ผูกขาดแก่ผู้ผลิตเหมืองแร่ กำมะถัน และดินประสิว และจ้างผู้เชี่ยวชาญมาฝึกสอน ค.ศ. 1563 ได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมแรงงานและสร้างบรรยากาศที่ดีดึงดูดการลงทุนเอกชนมากขึ้น วัตถุประสงค์ลัทธิพาณิชย์นิยมของอังกฤษแตกต่างจากสเปนและโปรตุเกสคือ ประการแรกประนามการสะสมโลหะมีค่า เช่นเงินและทองคำจำนวนมหาศาล นักเศรษฐศาสตร์สำคัญ ๆ ของอังกฤษ มีแนวคิดว่าการสะสมโลหะมีค่ามิใช่สิ่ง que แสดงความมั่งคั่งของประเทศ ปัจจัยที่ดินและแรงงานเท่านั้นเป็นเครื่องชี้ฐานะทางเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศที่แท้จริงคือพยายามทำให้อัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อกระตุ้นการกู้ยืมเงินลงทุนขยายกิจการธุรกิจ มูลค่าที่แท้จริงของเงินอยู่ที่การค้ารหน้าที่เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนเต็มมูลค่าตัวเงิน ดังนั้น ปี ค.ศ. 1663 อังกฤษยินยอมให้มีการค้าแร่ทองคำและเงินก่อนข้างเสรี ประการที่สองอังกฤษดำเนินนโยบายการค้ามุ่งการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมากกว่าการทำให้มูลค่าสินค้าเข้ามาสูงกว่าสินค้าออก

เพื่อขยายการค้า อังกฤษได้ทำสัญญากับโปรตุเกส ในปี ค.ศ. 1702 ตกลงแลกเปลี่ยนสินค้าผ้าขนสัตว์กับเหล้าองุ่นของโปรตุเกส และบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ขอมขาด

ทุนในการส่งผ้าขนสัตว์ออกเพื่อเอาใจเจ้าของอุตสาหกรรมผ้าขนสัตว์ ซึ่งร้องเรียนเกี่ยวกับการนำเข้าผ้าฝ้ายชั้นเลวมาขายแข่งขัน ค.ศ. 1713 ทำสนธิสัญญาอุเทร็ค (The Treaty of Utrecht) และข้อตกลงอาซิเอนโต (The Asiento Agreement) กับประเทศสเปนเพื่อให้สิทธิชาวอังกฤษเข้าทำการผูกขาดการค้ากับอาณานิคมของสเปนในอเมริกาใต้ และได้สิทธิสามารถส่งเรือสินค้าอังกฤษปีละลำไปยังเมืองท่าเบลโล(Bello)สามารถขยายตลาดสินค้าผ้าขนสัตว์สู่อาณานิคมสเปนในทวีปอเมริกาได้อีกด้วย ปี ค.ศ. 1689 ออกกฎหมายข้าว (Corn Law) โดยรัฐบาลให้เงินอุดหนุนแก่พ่อค้าผู้ส่งข้าวออกนอกประเทศ ในขณะที่ราคาข้าวภายในประเทศอยู่ในระดับต่ำกว่าราคาที่กำหนดไว้ ค.ศ. 1721 ออกพระราชบัญญัติผ้าฝ้ายชั้นเลว (The Calico Act) ห้ามการนำเข้าผ้าฝ้ายชั้นเลวที่มีตลาดจากเอเชีย เพื่อคุ้มครองและรักษามาตรฐานคุณภาพอุตสาหกรรมทอผ้าขนสัตว์ และขณะเดียวกันเพื่อป้องกันการขาดแคลนวัตถุดิบ รัฐบาลอังกฤษยอมให้มีการผลิตวัตถุดิบเหล่านี้ภายในประเทศ ประการที่สามดำเนินมาตรการปกป้องคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ ด้วยนโยบายตั้งกำแพงภาษี ประการสุดท้ายรัฐบาลอังกฤษใช้นโยบายภาษีศุลกากร เรียกเก็บภาษีสินค้านำเข้าค่อนข้างสูง จุดประสงค์เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ รักษาตลาดอาณานิคมไว้เพื่อเป็นแหล่งป้อนวัตถุดิบและระบายสินค้าสำเร็จรูป นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ ปรับปรุงการผลิต ระหว่าง ค.ศ. 1700-1789 การค้าต่างประเทศของอังกฤษเพิ่มขึ้นประมาณสี่เท่าตัว

ฝรั่งเศส ได้ออกแสวงหาดินแดนใหม่ ๆ เนื่องจากไม่มีเส้นทางเดินเรือสู่ตะวันออกไกล และอาณานิคมที่ฝรั่งเศสยึดครองเช่นแคนาดาสภาพภูมิอากาศเย็นจัด ไม่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรมีค่าเช่นอาณานิคมของสเปนและโปรตุเกส ลัทธิพาณิชย์นิยมของฝรั่งเศสกำเนิดขึ้นด้วยความมุ่งหวังพิทักษ์ผลประโยชน์เศรษฐกิจและความเป็นประเทศมหาอำนาจเช่นเดียวกับประเทศยุโรปอื่น ๆ หลักทฤษฎีปฏิบัติที่ควรศึกษาคือ แนวความคิดเกี่ยวกับการค้าเกินดุล ให้ความสำคัญแก่ประสิทธิภาพการผลิตเพื่อมุ่งให้มูลค่าสินค้าออกมากกว่าสินค้าเข้า เน้นการผลิตช่วยให้เศรษฐกิจชาติแข็งแกร่งและฐานะเศรษฐกิจความเป็นอยู่ประชากรดีขึ้น เพื่อพัฒนาการค้าและธุรกิจ ค.ศ. 1624-1642 รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทการค้าและสร้างเรือเดินทะเลทันสมัย ใช้นโยบายการเงินและการคลังพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม เช่นให้เงินอุดหนุน ยกเว้นภาษีให้สิทธิผูกขาด ให้กู้ยืมเงินเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม เช่นอุตสาหกรรมแก้ว ทอผ้าขนสัตว์ ผ้าไหม ผ้าลินิน น้ำตาล เป็นต้น ส่งเสริมการเกษตรกรรม พระเจ้าเฮนรี่ที่ 14 ให้ความสำคัญแก่

การเลี้ยงสัตว์และเกษตรกรรมเพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ของประเทศ เพื่อให้การค้าและอุตสาหกรรมพัฒนาขึ้น มีการแนะนำอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ห้ามช่างฝีมือฝรั่งเศสอพยพออกนอกประเทศ ปรับปรุงระบบการคมนาคมขนส่งสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

ส่วนแนวความคิดเรื่องสะสมโลหะมีค่า เช่น เงิน และทองคำ ระยะเริ่มแรกแนวความคิดกอบโกยโลหะมีค่าเพื่อสร้างความมั่งคั่งและความเป็นประเทศมหาอำนาจของฝรั่งเศสคล้ายคลึงประเทศสเปนและโปรตุเกส คิงพระราชกฤษฎีกา ค.ศ. 1540 ห้ามการส่งแร่เงินและทองคำออกนอกประเทศ ห้ามการนำเข้าสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย เพื่อป้องกันทองคำไหลออกชำระหนี้สินค้าและบริการนำเข้า นักเศรษฐศาสตร์สำคัญ ๆ หลายท่านโจมตีแนวความคิดนี้ เช่น จัง โบแดง (Jean Bodin ค.ศ. 1527-1596) และโคลแบร์ต (Colbert) ให้ข้อคิดเห็นว่าการสะสมโลหะมีค่าดังกล่าวทำให้ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นกว่าปริมาณสินค้าและบริการ ผลคือระดับราคาสินค้าโดยทั่วไปมีแนวโน้มสูงขึ้นผู้มีรายได้น้อยและผู้มีรายได้ประจำเดือดร้อนเนื่องจากภาวะเงินเฟ้อ ทำให้อำนาจซื้อต่ำลง การสร้างความมั่งคั่งแก่ระบบเศรษฐกิจชาติแท้จริงนั้นต้องเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการ ปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานสินค้าให้ดีขึ้นและการขยายตลาดสินค้า

ลัทธิพาณิชย์นิยมฝรั่งเศสได้เสื่อมลงในระยะต่อมา เนื่องจากสาเหตุหลายประการคือ

1. การดำเนินนโยบายการค้าต่างประเทศผิดพลาด รัฐบาลสมัยพระเจ้าเฮนรี่ที่ 14 ใช้กำลังทหารแย่งชิงอำนาจการค้า เช่น ค.ศ. 1664 ฝรั่งเศสทำสงครามกับเนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศสต้องสูญเสียเงินทอง และเสียชีวิตประชากรจำนวนมาก

2. ความล้มเหลวเกี่ยวกับการใช้นโยบายการตั้งกำแพงภาษีสินค้านำเข้าต่ำ และมุ่งขยายตลาดสินค้าฟุ่มเฟือย ผู้ผลิตภายในประเทศประสบภาวะการแข่งขันอย่างหนักจากสินค้าต่างประเทศ

3. รัฐบาลฝรั่งเศสเข้าแทรกแซงเศรษฐกิจโดยเฉพาะธุรกิจเอกชนมากเกินไปนักเศรษฐศาสตร์ได้โต้แย้งเห็นควรปล่อยระบบเศรษฐกิจเสรีตามกลไกตลาด สนับสนุนการใช้นโยบายการเงินการคลังเพื่อพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและการค้าโดยรวม

4. การดำเนินนโยบายการค้าเกินดุลคือ มูลค่าสินค้าออกมากกว่าสินค้าเข้า ไม่สามารถทำให้ฝรั่งเศสบรรลุเป้าหมายลัทธิพาณิชย์นิยม ประเทศคู่ค้าที่ขาดดุลการค้าย่อมมีปฏิกริยาโต้ตอบ

เนเธอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์เป็นรัฐขนาดเล็กลงของยุโรป การประกอบการเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมมีขอบเขตขยายตัวจำกัด เนเธอร์แลนด์ก้าวสู่ความเป็นประเทศมหาอำนาจด้วยการยึดการค้าระหว่างประเทศเป็นหลักหลังจากสเปนและโปรตุเกสเสื่อมอำนาจลงเนเธอร์แลนด์ได้ก้าวสู่ความเป็นผู้นำการค้าแถบทะเลบอลติก มีผลกำไรมหาศาลจากการนำเครื่องเทศและสินค้าทางตะวันออกจากลิสบอนมายังยุโรปตะวันตกและยุโรปเหนือ ลัทธิพาณิชย์นิยม เนเธอร์แลนด์แตกต่างจากประเทศยุโรปอื่นๆเนื่องจากสภาพพื้นฐานเศรษฐกิจยึดการค้าเป็นหลัก รัฐบาลส่งเสริมการค้าและปกป้องผลประโยชน์ทุกวิถีทางจนทำสงครามกับอังกฤษซึ่งเป็นผู้แข่งการค้าสำคัญ เพื่อส่งเสริมการค้า ไม่มีการเรียกเก็บภาษีอากรจากสินค้าเข้าซึ่งเป็นอุปสรรคกีดกันการค้า เพราะภาษีอากรที่เรียกเก็บจากสินค้าเข้าทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้น ผู้บริโภคภายในประเทศเดือดร้อน ผลเสียจึงมีมากกว่าผลดี

เนเธอร์แลนด์ดำเนินนโยบายผูกขาดการค้าตะวันออก จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ในดินแดนต่าง ๆ จุดประสงค์เพื่อผูกขาดการค้า ปกป้องและกอบโกยผลประโยชน์จากอาณานิคม บริษัทอินเดียตะวันออกเนเธอร์แลนด์เริ่มตั้งขึ้น ค.ศ. 1602 บริษัทนี้จุดกำเนิดมาจากห้างหุ้นส่วน ซึ่งได้รับสิทธิบัตรผูกขาดการค้าบริเวณศูนย์การค้าต่าง ๆ ระหว่าง แหลมกูดโฮปและช่องแคบแมกเจลแลน อภิสิทธิ์และอำนาจบริหารที่บริษัทได้รับคือสามารถยึดหรือป้องกันดินแดนภายใต้ขอบเขตการค้าดำเนินงานของบริษัท การเรียกเก็บภาษี การออกกฎหมาย การรักษาสันติภาพ เป็นต้น การดำเนินงานคณะกรรมการการบริหารงานบริษัทอินเดียตะวันออกเนเธอร์แลนด์แต่งตั้งจากผู้มีอำนาจทางการเมือง คณะกรรมการบริหารดังกล่าวประกอบด้วยผู้อำนวยการหลายคน ได้รับการเลือกจากสภาท้องถิ่นรับผิดชอบด้านจัดหาสินค้า การบริหารดังกล่าวช่วยให้บริษัทอินเดียตะวันออกเนเธอร์แลนด์ขยายตัวเข้าแย่งชิงการค้าเครื่องเทศจากโปรตุเกส ป้องกันการแย่งชิงการค้าจากอังกฤษ ฝรั่งเศส สำหรับบริษัทการค้าสินค้าอื่นๆ เช่น กาแฟ ชา โกโก้ ได้สร้างผลกำไรมหาศาล บริษัทไม่ส่งเสริมการกักตุนโลหะมีค่า เพราะมีความเห็นว่าโลหะมีค่าเหล่านี้ควรนำมาใช้ประโยชน์ คือเป็นเงินสำรองด้านการขยายเครดิต และควรนำไปซื้อสินค้าเพื่อค้าขายเพิ่มกำไรและเพิ่มปริมาณทองคำอีกด้วย ดังนั้นจึงยอมให้มีการค้าโลหะมีค่าได้^๒

การพัฒนาด้านการจัดองค์การธุรกิจ

การขยายตัวของการค้าโพ้นทะเลและอุตสาหกรรมแบบก้าวกระโดดมีผลให้ธุรกิจประสบกับปัญหาใหม่ 2 ประการคือ ความต้องการเงินทุนขนาดใหญ่กับความจำเป็นที่จะต้องมีการประกันความเสี่ยง ผู้นำของประเทศที่มีการค้าโพ้นทะเลพยายามดำเนินแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ลุล่วงด้วยวิธีการต่าง ๆ กล่าวคือ

1. กรณีของโปรตุเกส ได้แก้ปัญหาโดยการประกาศให้การค้ากับหมู่เกาะอินเดียตะวันออกทั้งหมดเป็นการผูกขาดโดยกษัตริย์ ทั้งนี้เพราะเห็นว่ารายได้รวมถึงความร่ำรวยของกษัตริย์คงจะเพียงพอจะหาทุนให้กิจการและทนต่อการขาดทุนในระยะสั้นได้ แต่ก็ปรากฏว่าในระยะเวลาดต่อมาวิธีการแก้ปัญหาแนวดังกล่าวนี้ไม่ประสบผล ทรัพย์สินของกษัตริย์ก็มีไม่มากพอที่จะลงทุนขนาดใหญ่ได้ และกษัตริย์ที่ขาดความสามารถทางธุรกิจ กษัตริย์โปรตุเกสบริหารงานผิดพลาดโดยปล่อยให้การจัดการจำหน่ายเครื่องเทศในยุโรปตะวันตกซึ่งได้กำไรสูงให้ตกอยู่กับชาติอื่น และภายหลังเมื่อถูกรวมกับสเปนในปี ค.ศ. 1580 ก็ไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ไว้ได้อีกต่อไป

2. กรณีของสเปน สเปนแก้ปัญหาโดยการตั้งระบบผสมระหว่างการประกอบการของรัฐกับเอกชนขึ้น ทั้งนี้รัฐจะเป็นฝ่ายจัดกองเรือคุ้มกันเรือของเอกชนที่เดินทางไปกลับระหว่างยุโรปกับทวีปอเมริกาปีละครั้ง ระบบนี้ใช้ได้ดีจนเมื่อสเปนอ่อนแอลงจากการทำสงคราม รัฐไม่อาจทำในส่วนที่รับผิดชอบได้ จึงไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ได้อีก

3. กรณีของอังกฤษและฝรั่งเศส การแก้ปัญหาของอังกฤษและฝรั่งเศสคล้ายคลึงกันคือให้เอกชนเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด ทางออกจึงอยู่ที่ลักษณะการรวมตัวหรือการบริหารองค์การและการร่วมทุน อันจะเป็นทางออกให้การค้าโพ้นทะเลสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในที่สุดได้เป็นที่ยอมรับกันว่า เอกชนเหมาะสมที่สุดที่จะดำเนินธุรกิจการค้าโพ้นทะเล การพัฒนาด้านการจัดองค์การธุรกิจที่เกิดขึ้นสมัยเริ่มต้นยุคใหม่มีดังนี้

1. รูปแบบองค์การธุรกิจที่เรียกว่า บริษัทตามกฎหมายข้อบังคับ (regulated company) เป็นลักษณะที่นายทุนมาร่วมกันรับผิดชอบในการส่งกองเรือสินค้า โดยแต่ละคนหาทุนของตนเอง ทำการค้าในส่วนของตนเอง และรับผิดชอบส่วนกำไร-ขาดทุนของตนเอง เพียงแต่ว่านโยบาย

เกี่ยวกับว่าเรือจะเดินทางไปไหนก่อนหลัง การวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเดินเรือนั้น ทำโดยผู้บริหารบริษัท การทำการค้าโพ้นทะเลในระยะแรกนี้พ่อค้าที่เข้าร่วมกับบริษัทจะได้ สิทธิผูกขาดการค้าในเขตใดเขตหนึ่งตามที่พ่อค้าร้องขอและบริษัทอนุมัติ พ่อค้าจะนำเงินมาร่วม กันเพื่อซื้อหรือจ้างเรือ วางแผนการเดินทาง เลือกล่าสินค้าที่จะนำไปขายและที่จะนำกลับมาขาย ยังยุโรป

2. รูปแบบองค์การธุรกิจที่เรียกว่า บริษัทร่วมหุ้น (joint-stock company) บริษัทร่วม หุ้นจัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มนักธุรกิจที่ต้องการลงทุนทำธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งจะทำการออกหุ้นและเสนอ ขายแก่ผู้ที่ต้องการลงทุนในราคาที่กำหนด กล่าวคือ กลุ่มผู้ดำเนินกิจการจะเสนอขายหุ้นจำนวน หนึ่งให้กับผู้สนใจทั่วไป หรือเฉพาะกลุ่มก็ได้ ผู้ที่ลงทุนซื้อหุ้นเหล่านี้ไว้จะมีส่วนความเป็นเจ้าของ บริษัทดังกล่าวตามสัดส่วนจำนวนหุ้นที่ตนถืออยู่ ถ้าธุรกิจเฟื่องฟูมีผลกำไรดี ผู้ถือหุ้นก็จะ ได้รับส่วนแบ่งในรายได้และเงินปันผลจำนวนมาก ขณะเดียวกันมูลค่าหุ้นที่ถืออยู่จะเพิ่มขึ้น ก็ จะทำกำไรได้อีกเช่นกัน แต่ถ้าธุรกิจล้มละลาย ผู้ถือหุ้นจะรับผิดชอบเฉพาะเพียงเท่าเงินที่เขา ลงไปเท่านั้น

กิจการในรูปแบบบริษัทร่วมหุ้นกิจการแรกเป็นของอังกฤษ กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1600 อังกฤษได้จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกมีเงินทุนในรูปแบบหุ้นส่วนร่วมหุ้น และทำกำไรได้มหาศาล ค.ศ. 1657 บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้รับสิทธิบัตรผูกขาดการค้ากับชาวอินเดีย ได้ รับสิทธิควบคุมการบริหารงานการค้าในอาณานิคมตามข้อผูกพันกับรัฐบาลอังกฤษ การบริหาร บริษัทเจริญก้าวหน้า ลักษณะการลงทุนแบบร่วมหุ้นจึงเป็นที่นิยมแพร่หลาย จนเกิดบริษัท อินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น นอกจากด้านการค้าที่มีการจัดรูปองค์การ ธุรกิจแบบร่วมหุ้นแล้ว กิจการธุรกิจอื่น ๆ ก็มีการทำตามด้วย ได้แก่ ธุรกิจธนาคาร เหมือนแร่ หัตถกรรม เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น การขยายตัวของหุ้นก่อให้เกิดธุรกิจซื้อขายหุ้น มีนายหน้าค้า หุ้น (Stock Broker) มีตลาดหุ้น ตลาดหุ้นแห่งแรกเกิดขึ้นที่ลอนดอน ประเทศอังกฤษ เมื่อ ค.ศ. 1773³

การเปลี่ยนแปลงระบบการเงิน

สมัยกลางไม่นิยมใช้เงินเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนและเป็นเครื่องวัดมูลค่าเนื่องจากการค้าขายยังไม่แพร่หลาย คนยังนิยมการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 15 ประเทศยุโรปต่าง ๆ แข่งขันกันแสวงหาดินแดนใหม่ จุดประสงค์เพื่อขยายการค้า ขนวัตถุดิบ และการกอบโกยความมั่งคั่งจากการขุดสินแร่เงินและทองคำ โปรตุเกสได้ยึดครองซูดานและเอริโอเปียของแอฟริกา ซึ่งอุดมด้วยสินแร่โลหะเงินและทองคำ ค.ศ. 1503-1660 สเปนได้นำโลหะเงินและทองคำจากอเมริกาเข้าประเทศ ผลจากการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ปริมาณเงินและทองคำโลกมีปริมาณเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอังกฤษมีปริมาณเงินและทองคำไหลสู่ประเทศมากเนื่องจากการส่งออกข้าวสาลีมีราคาเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในช่วง ค.ศ. 1550-1600 เพราะประชากรเพิ่มขึ้น และความต้องการเพิ่มขึ้น

การเกิดระบบนายทุน

เมื่อการค้าการอุตสาหกรรมขยายตัว ชนชั้นกลางซึ่งได้แก่ พวกพ่อค้า ช่างฝีมือมีฐานะร่ำรวยขึ้น บุคคลเหล่านี้ได้รวมกลุ่มกันเป็นนายทุนสนับสนุนกษัตริย์ให้เข้มแข็งเพื่อลดอำนาจขุนนางผู้มีอิทธิพลเดิมลง และต้องการควบคุมครองจากรัฐบาลด้านการค้า การปฏิบัติทางการเงิน ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี การกอบโกยสินแร่เงินและทองคำจากอาณานิคม ล้วนผลักดันชนชั้นนายทุนให้เป็นผู้มีฐานะมั่งคั่ง

ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเข้าสู่ระบบทุนนิยมกล่าวได้ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับกำไร สมัยกลางการค้าเน้นธุรกิจการค้ามิได้หวังผลกำไร การคิดกำไรถือว่าเป็นบาป แต่ระบบนายทุนถือว่ากำไรเป็นค่าตอบแทนการลงทุน ยิ่งกำไรมากการลงทุนก็จะมากขึ้น

2. ราคายุติธรรม เศรษฐกิจการค้าสมัยกลางถูกควบคุมทั้งด้านการผลิตและการจำหน่าย ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับศีลธรรมและกฎเกณฑ์ประเพณีที่พระศาสนจักรได้กำหนดไว้ แต่ระบบนายทุนราคาสินค้ามิได้ถูกกำหนดตายตัว เปลี่ยนแปลงตามปริมาณผลผลิต (supply) และความต้องการ (demand) ของตลาด

3. อัตราดอกเบี้ย เนื่องจากระบบนายทุนทำให้ทัศนคติคนเปลี่ยนไป นิยมความมั่งคั่ง รุหฺรหฺร ฟูมเพื่อย ลอกเลียนแบบการบริโภคนสินค้าและบริการใหม่ ๆ แปลก ๆ ผลกำไรตกแก่ พ่อค้า เมื่อการค้าขายตัวนายทุนกลายเป็นแหล่งสะสมทุนเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และพาณิชย์กรรม ระยะต่อมา นายทุนผู้หวังผลกำไรได้ดำเนินธุรกิจการปล่อยสินเชื่อ และรับ ผลตอบแทนรูปอัตราดอกเบี้ย⁴

การปฏิวัติเกษตรกรรม (Agricultural Revolution)

คำว่า “การปฏิวัติ (Revolution)” จะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงและเฉพา อย่างยิ่งจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทันทีทันใด ในกรณีของการปฏิวัติเกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลง ด้านการประกอบการเกือบโดยสิ้นเชิง แต่การเกิดขึ้นจะเป็นไปในลักษณะการพัฒนาการจาก คริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19

จุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงที่เข้าสู่ภาวะการปฏิวัติเกษตรกรรม มีอาณาเขตกว้างขวาง ครอบคลุมไปหลายประเทศของภูมิภาคยุโรป สาเหตุเริ่มต้นของปฏิริยาการปรับปรุงด้านการ เกษตรมีหลายประการ

1. ภาระอันแสนหนักของการทำการเกษตร ทำให้คนคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ในการ เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ขึ้น
2. ผลการค้นคว้าทดลองของนักคิดนักวิทยาศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18
3. การเพิ่มจำนวนประชากร
4. ความกดดันเรื่องอาหารจะมีไม่เพียงพอบริโภค

ปรากฏว่านับตั้งแต่สมัยกลางเป็นต้นมา การเกษตรกรรมในยุโรปได้ก้าวหน้ามาเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในท้องที่ซึ่งมีการผลิตเพื่อขายและมีการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างท้องถื่นกันได้ โดยสะดวกโดยผ่านทางการค้า ตัวอย่างของการปรับปรุงในสมัยแรก ๆ นี้ได้แก่ การประดิษฐ์ ห่วงสวมคอม้าทำให้สามารถนำม้าไปใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นได้มากในการทำงานและการขนส่ง ม้ากลายเป็นพาหนะหลักในการเดินทางบนพื้นดินและถูกใช้เป็นสัตว์งานโดยทั่วไปในการทำ การเกษตรขนาดใหญ่ การปรับปรุงยุคแรก ๆ อีกอย่างหนึ่งคือ การนำพืชชนิดใหม่จากโพ้น ทะเลมาเพาะปลูกในยุโรป อาทิ มันฝรั่งจากทวีปอเมริกา อ้อยจากตะวันออกมาปลูกที่เกาะ

คานารี เป็นต้น ในด้านสัตว์เลี้ยงก็มีการปรับปรุงเช่นกัน โดยเฉพาะในสเปนมีการผสมพันธุ์แกะจนได้พันธุ์เมอริโน (Merino) ซึ่งให้ขนดีที่สุดในยุโรป

ในอังกฤษมีการเลี้ยงแกะเพื่อส่งขนไปขายให้อุตสาหกรรมผ้าขนสัตว์แถบเบลเยียม อองุ่นก็มีการปลูกเพื่อขายแก่อุตสาหกรรมผลิตเหล้าองุ่นเป็นอันมากในฝรั่งเศส เป็นต้น เมื่อการเกษตรเป็นแบบต้องการผลผลิตต่อที่ดินซึ่งมีจำกัดนั้นให้มีมูลค่าสูง เกษตรกรก็ต้องพยายามปรับปรุงเทคนิคการผลิตเพื่อลดต้นทุนให้ต่ำ โดยในขณะเดียวกันก็เพิ่มผลผลิตให้สูงที่สุด ดังนั้นในแถบหุบเขาไปจึงมีการลงทุนอย่างขนานใหญ่ในการชลประทานและการระบายน้ำ ตลอดจนมีการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ส่วนในเขตบอร์โด (Bordeaux) ซึ่งมีการปลูกองุ่นมาก ในฝรั่งเศสก็มีการใช้ม้าลากเครื่องมือกำจัดวัชพืชอยู่ระหว่างแถวของคันทองุ่น และในเนเธอร์แลนด์และเบลเยียมการเกษตรแบบทุนนิยมก็มีอยู่โดยทั่วไป การเกษตรในที่เหล่านี้ต่างพยายามให้ได้ผลผลิตต่อเอเคอร์สูงก็เพราะว่ามีประชากรที่หนาแน่นขึ้นและมีความต้องการอาหารมากขึ้น ในการนี้เนเธอร์แลนด์เป็นแหล่งที่มีการปรับปรุงวิธีการเกษตรแผนใหม่มากที่สุดในยุคแรกสุดของสมัยใหม่นี้ และอังกฤษได้ขอยืมวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในภายหลังจนเรียกได้ว่าเป็นการปฏิวัติเกษตรกรรม

ปัญหาสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่เผชิญหน้าการเกษตรในยุโรปอยู่ก็คือการพยายามบำรุงรักษาที่ดิน วิธีการดั้งเดิมในการอนุรักษ์ความสมบูรณ์ของดินเอาไว้ก็คือการปล่อยให้ที่ดินส่วนหนึ่งว่างเปล่าไว้ปีหนึ่งเป็นการพักที่ดิน และยอมเป็นผลให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญที่สุดต่อมนุษย์ขณะนั้น (ที่ดิน) ต้องถูกทิ้งว่างเปล่าประโยชน์เป็นจำนวนมาก แต่ต่อมากการปล่อยให้ดินว่างเปล่าก็ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นการปลูกพืชหมุนเวียนแทน บุคคลผู้พัฒนาการระบบการปลูกพืชหมุนเวียนและทำให้เป็นที่นิยมแพร่หลายกลายเป็นส่วนสำคัญของการปฏิวัติเกษตรกรรม คือชาร์ลส์ เทาวน์เซนด์ (Charles Townshend)

ควบคู่ไปกับการใช้ระบบการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินก็คือการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ตั้งแต่สมัยดั้งเดิมมาแล้ว เกษตรกรจะใช้วิธีปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปกักไว้ในที่ที่ต้องการปุ๋ยจากมูลสัตว์ แล้วจึงย้ายไปยังที่ ๆ ต้องการแห่งอื่นไปเรื่อย ๆ และเกษตรกรก็รู้ว่าถ้าจากไม้เป็นปุ๋ยได้ดี ต่อมาเมื่อระบบปล่อยที่ว่างเปล่าหมดไป ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ก็มากขึ้นเพราะไม่อาจใช้วิธีปล่อยสัตว์ในที่ดินที่ต้องการปุ๋ยมูลสัตว์ได้อีกต่อไป ซึ่งเรื่องนี้ในเนเธอร์แลนด์เผชิญปัญหามาก่อนเพราะเลิกวิธีปล่อยที่ดินว่างเปล่าก่อนที่อื่น เกษตรกรจึงใช้วิธีเอาปุ๋ยที่เรียกว่า “ดินค้ำ” (night soil) อันได้แก่อุจจาระและปัสสาวะของมนุษย์จากเมืองและหมู่บ้าน ถึงกับมี

การขนส่งมาจากที่ห่างไกลโดยทางเรือเพื่อใช้ในการนี้ นอกจากนี้ก็ใช้ได้จากถ่านหินและไม้ที่เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือนเป็นจำนวนมาก ใช้ชยะจากเมืองและกากของเมล็ดพืชที่ถูกบีบเอาน้ำมันไปแล้วมาทำเป็นปุ๋ยอีกด้วย วิธีการนี้ถูกดำเนินการโดยอังกฤษในเวลาต่อมา และมีการปรับปรุงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะมีการใส่ปุ๋ยขี้วัวลงในดินที่เป็นกรดมากเพื่อแก้ปัญหา การปลูกหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะและก้นคอกเลี้ยงก็ทำให้ได้ปุ๋ยมาจากมูลสัตว์เป็นจำนวนมากสำหรับใช้ด้วย

อีกปัจจัยหนึ่งของการปฏิวัติเกษตรกรรมก็คือการพัฒนาเครื่องมือการเกษตร ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีการประดิษฐ์เครื่องมือการเกษตรขึ้นหลายชนิดเพื่อแบ่งเบาภาระของงานหนัก เครื่องมือสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ก็คือไถ ซึ่งเบากว่าและทำด้วยเหล็กทำให้ไถได้เร็วขึ้นมาก นอกจากนี้ก็มีการประดิษฐ์เครื่องหยอดเมล็ดพืชทำให้สามารถทำให้พืชขึ้นเป็นแถวเป็นแนวลดการสูญเปล่าในพันธุ์พืชและทำการพรุนดินกำจัดวัชพืชได้ง่าย ผู้นำในการใช้เครื่องหยอดเมล็ดคือชาวอังกฤษชื่อ เจ็ทโทร ทูล (Jethro Tull) เขาทดลองปลูกพืชเป็นแถวแทนการหว่านโดยการคิดเครื่องหยอดเมล็ดขึ้นเพื่อการนี้ และเมื่อพืชขึ้นเป็นแถวก็สามารถใช้เครื่องเก็บเกี่ยวโดยมีลวดระหว่างแถวเก็บเกี่ยวได้โดยสะดวก

ภาคการเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เช่นกันคือ การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งไม่เพียงจะมีการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ที่ดีขึ้นและก้นคอกเลี้ยงมากขึ้นเท่านั้น ยังมีความพยายามปรับปรุงคุณภาพของสัตว์เลี้ยงให้ดีขึ้นอีกด้วย มีการปรับปรุงพันธุ์โคให้ได้นมและเนื้อมากขึ้นสำหรับเลี้ยงประชากรที่ขยายตัวออกไป และแกะก็ได้รับการปรับปรุงให้ได้พันธุ์ที่มีขนดีขึ้นและเนื้อมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าเกษตรกรทั้งหมดจะยอมรับเทคนิคใหม่ ๆ เหล่านี้อย่างรวดเร็วและกระตือรือร้น กล่าวคือ เกษตรกรที่เช่าที่ดินจะไม่กล้าลงทุนมากในที่ดินเพราะกลัวว่าค่าเช่าที่ในการทำสัญญาปีต่อไปจะเพิ่มขึ้น และเกษตรกรส่วนมากยังไม่มีเงินทุนพอจะทำการทดลองวิธีการใหม่ ๆ เหล่านี้อีกด้วย แต่ด้วยความจำเป็น ความก้าวหน้าเหล่านี้ก็ค่อย ๆ แพร่หลายและยอมรับมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยตอนแรกเป็นในไร่นาขนาดใหญ่ที่จำเป็นต้องจ้างแรงงานจากภายนอกมาก่อน หลังจากนั้นจึงกระจายไปถึงเกษตรกรรายย่อย

การเปลี่ยนแปลงในการถือครองที่ดินในยุโรป การปฏิวัติเกษตรกรรมและการมี
อาณาบริเวณภาคพื้นทะเลส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในยุโรป ดังนี้

1. ที่ดินมีแนวโน้มจะเป็นขนาดใหญ่ จะเกิดขึ้นในที่ซึ่งรัฐพืชและสัตว์ถูกผลิตเพื่อขาย
ในตลาดและมีการใช้เทคนิคการผลิตแบบใหม่เป็นที่ยอมรับกันกว้างขวาง การเปลี่ยนแปลงแบบ
นี้เป็นในเยอรมันทางตะวันออกของแม่น้ำเอลบี ในอังกฤษ ในอิตาลี สเปนตอนใต้ ในบางส่วนของ
เดนมาร์คและในดินแดนโพ้นทะเล

2. ที่ดินมีแนวโน้มเป็นขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ จะเกิดขึ้นในที่ซึ่งเกษตรกรรายย่อย
ได้กรรมสิทธิ์ที่ดินมาโดยการดำเนินการทางการเมืองโดยไม่ต้องจ่ายชดเชยแก่ที่ดินซึ่งพวกเขา
แต่เดิมมีสิทธิ์เพียงทำการเกษตรบนที่ดินนั้นมาแต่บรรพบุรุษ แนวโน้มเช่นนี้เป็นในฝรั่งเศสและ
เขตซึ่งการปฏิวัติฝรั่งเศสถูกนำไปใช้ในระหว่างระยะที่มีการปฏิวัติในฝรั่งเศสและสมัยของนโป
เลียน และในเขตซึ่งการทำเกษตรผลิตฝักรวมและไก่ไขสด โดยทั่วไปในเบลเยียม เนเธอร์แลนด์
เยอรมัน และเดนมาร์ค

อย่างไรก็ตามไม่ว่าขนาดของการถือครองที่ดินจะเป็นแบบที่ 1 หรือแบบที่ 2 ก็ปรากฏ
ว่าในทุกเขตของสังคมตะวันตกขณะนั้นระบบของการเป็นเจ้าของที่ดินแบบเก่าได้เปลี่ยนไป
และการติดต่อธุรกิจระหว่างเกษตรกรและเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่กำหนดกันด้วยการจ่ายค่าเช่า
เป็นเงินมิใช่ผลผลิตหรือแรงงานบังคับเหมือนแต่ก่อน

การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในอังกฤษ ในอังกฤษนั้นลักษณะสำคัญของการ
เปลี่ยนแปลงในการถือครองที่ดินระหว่างระยะปฏิวัติเกษตรกรรมเป็นดังที่กล่าวแล้วคือการรวม
ที่ดินขนาดใหญ่โดยการกันรั้ว การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าเกษตรกรรมตั้งแต่กลางคริสต์ศต
วรรษที่ 18 จนถึงการสิ้นสุดอำนาจของนโปเลียนและความต้องการอาหารที่มากขึ้นเนื่องจาก
การขยายตัวของประชากรและการขยายตัวของเมือง ทำให้กิจการเกษตรเป็นสิ่งนำเข้ามาดำนิ
การมากขึ้น ยิ่งกว่านั้นมูลนายเจ้าของที่ดิน (Lord) ที่พิจารณาการขยายตัวของผลผลิตเกษตรพบ
ว่า ระบบปลูกพืชแบบเก่านั้นมีข้อเสียหลายประการ เช่น ที่ดินแปลงหนึ่ง ๆ ไม่อาจทค่น้ำหรือ
ทำการชลประทานได้นอกจากจะตกลงกับผู้ถือครองข้างเคียงเสียก่อน นอกจากนี้ที่ดินยังเสีย
เปล่าในส่วนที่เป็นถนนในแต่ละแปลง ต้องเสียเวลาในการเดินทางจากที่แปลงหนึ่งไปอีกแปลง
หนึ่ง การขัดแย้งกันในเรื่องอาณาเขตที่ดินก็มีบ่อยๆ การปลูกพืชฤดูหนาวไม่อาจทำได้เพราะ

ที่ดินทั้งหมดในช่วงจากเดือนสิงหาคมถึงกุมภาพันธ์ต้องถูกสงวนไว้เป็นทุนหมุนเวียนสำหรับเลี้ยงสัตว์ และเมล็ดหญ้าจากที่ดินซึ่งปล่อยให้ว่างเปล่าในแต่ละปีก็ยกรวบรวมไปสู่ที่ดินใกล้เคียงได้โดยง่ายอีกด้วย ประการสุดท้าย ผู้ประกอบการเกษตรอังกฤษยังพบว่า การจะใช้เครื่องมือใหม่ ๆ ได้ พวกเขาต้องทำการเพาะปลูกในที่ดินขนาดใหญ่ เนื่องจากเครื่องมือชนิดนี้ราคาไม่อาจใช้ได้ในพื้นที่ดินแปลงยาว ๆ เล็ก ๆ และเพราะว่าการผลิตขนาดใหญ่เท่านั้นจึงจะได้ผลตอบแทนคุ้มค่าต้นทุนเครื่องมืออันแพงมากได้ ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ มุสนายเจ้าของที่ดินจึงกันรั้วที่ดิน นั่นคือรวมเอาที่ดินแปลงเล็ก ๆ ที่ทำกินโดยผู้ถือครองจำนวนมากเข้าด้วยกันรวมทั้งที่ดินรวมเข้าด้วยกันเป็นที่ดินขนาดใหญ่และกันรั้วเสีย การกันรั้วตามกฎหมายนั้นทำโดยบุคคลจำนวนหนึ่งในเขตซึ่งมักเป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่จะต้องอนุญาตรัฐสภาเพื่อกันรั้วที่ดิน

มีเกษตรกรรายย่อยจำนวนเท่าใดที่ถูกแทนที่ด้วยกระบวนการกันรั้วไม่อาจกล่าวได้ แต่สามารถประมาณที่ดินที่ถูกนำมากันรั้วได้ว่า ในช่วงจาก ค.ศ. 1700-1845 คือตั้งแต่ก่อนปฏิวัติเกษตรกรรมมาจนถึงปีที่มีการออก พ.ร.บ.กันรั้วที่ดินทั่วไป มีที่ดิน 14 ล้านเอเคอร์หรือ 1/4 ของที่ดินเพาะปลูกทั้งหมดในอังกฤษถูกกันรั้ว และในปี ค.ศ. 1873 กล่าวได้ว่าครึ่งหนึ่งของที่ดินทั้งประเทศถูกถืออยู่ในมือบุคคลประมาณ 2,000-3,000 คนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้อังกฤษจึงมีที่ดินขนาดใหญ่ที่สามารถทำการเพาะปลูกด้วยแรงงานน้อยลงและเครื่องจักรมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในฝรั่งเศส ในฝรั่งเศสนั้นการเปลี่ยนแปลงต่างไปจากในอังกฤษมาก การเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการไปจากการเกษตรสมัยกลางนั้นช้ากว่าที่เป็นในอังกฤษ และคนฝรั่งเศสชั้นสูงที่มั่งคั่งก็สนใจทำการเกษตรเองไม่เท่าในอังกฤษ คนฝรั่งเศสชั้นสูงเหล่านี้มักอาศัยรายได้ที่ได้จากการตอบแทนการเช่าที่ดินทั้งในรูปช่างเงิน ผลผลิตและแรงงานมากกว่าจะเข้าดำเนินการผลิตเอง ดังนั้นจึงไม่มีความปรารถนาจะกันรั้วมากนัก เมื่อระดับราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 พวกคนชั้นสูงก็พยายามเก็บค่าเช่าในรูปต่าง ๆ ให้มากขึ้น โดยพยายามเปลี่ยนสัญญาเช่าเพื่อให้ภาระของผู้เช่าเพิ่มขึ้นและในส่วนผู้ที่จ่ายค่าเช่าเป็นผลผลิตก็ต้องแบ่งให้มากขึ้น การพยายามเช่นนี้ก่อให้เกิดความไม่พอใจโดยทั่วไป

ในฝรั่งเศสนั้นเกิดแรงกดดันที่เกษตรกรรายย่อยพยายามจะให้ได้สิทธิในที่ดินอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้น และทางเลือกไปทำงานด้านอื่นมีน้อยมาก และจากการจัดสรรที่ดินซึ่งไม่เท่าเทียมกัน ประมาณได้ว่าเกษตรกรรายย่อยมีจำนวนถึง 90 เปอร์เซ็นต์ของ

ประชากรทั้งหมดของประเทศ แต่จะครอบครองที่ดินเพียง 30 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น จึงทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้นทั่วไป ก่อนปี ค.ศ. 1789 ก่อนจะมีการปฏิวัติในฝรั่งเศส เกษตรกรรายย่อยจึงทำการเรียกร้องอย่างชัดเจนที่จะให้ได้กรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดินมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในเยอรมนี สภาพการถือครองที่ดินในเยอรมนี ซับซ้อนกว่าอังกฤษหรือฝรั่งเศสมาก ทั้งนี้เพราะเยอรมนีขณะนั้นประกอบด้วยหลายรัฐซึ่งดำเนินนโยบายต่างกันไปในเรื่องเกี่ยวกับเกษตรกรรายย่อยและการปฏิรูปที่ดิน อย่างไรก็ตามพอจะกล่าวได้ว่า โดยทั่วไปในแคว้นปรัสเซีย ทางตะวันออกของแม่น้ำเอลบี และในเมคเคินเบิร์ก การถือครองเป็นขนาดใหญ่โดยเจ้าขุนมูลนาย ส่วนในเฮสเสิน-โนเวร์ เซสสวิก โฮลสไตน์ เวสฟาเลีย และตอนเหนือบาวาเรีย เป็นการถือครองขนาดใหญ่โดยเกษตรกร และในตอนตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ ตามลุ่มน้ำไรน์และเมน เป็นการถือครองที่ดินขนาดเล็ก

ความแตกต่างในการถือครองที่ดินนั้นเนื่องจากลักษณะของระบบเจ้าขุนมูลนายในสามเขตที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากชนิดของการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศที่ต่างกัน และเนื่องจากลักษณะของการปฏิรูป กล่าวคือ ในเขตแรกซึ่งการถือครองเป็นขนาดใหญ่โดยเจ้าขุนมูลนายในแถบปรัสเซียทางตะวันออกของแม่น้ำเอลบีนั้น เจ้าขุนมูลนายทำการเกษตรในที่ดินของตนเองมาแต่ดั้งเดิมแล้ว พวกเขาปลูกพืชไปขายยังตลาดในยุโรปตะวันตกเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าบางอย่างเช่น เหลือ ผ้า และไวน์ ดังนั้นพวกเขาจึงทำการเกษตรเพื่อหวังกำไรมากกว่าจะถือที่ดินไว้คอยเก็บค่าเช่า ภายใต้ระบบนี้เจ้าขุนมูลนายจึงจำเป็นต้องใช้บริการแรงงานของเกษตรกรมาก และพยายามทุกอย่างที่จะรักษาระบบเกณฑ์แรงงานบังคับ (serfdom) เอาไว้ อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปก็เกิดขึ้นจนได้ บรรดาเกษตรกรเริ่มก่อความวุ่นวายเพื่อเรียกร้องเสรีภาพจากข้อจำกัดต่าง ๆ และบรรดาผู้นำของปรัสเซียเองหลังจากถูกกองทัพนโปเลียนเข้าครองก็เชื่อว่าเกษตรกรจะช่วยสนับสนุนในการทำสงครามเพื่ออิสรภาพถ้ายินยอมตามข้อเรียกร้อง ดังนั้นจึงมีประกาศยกเลิกระบบการเกณฑ์แรงงานในช่วงปี ค.ศ. 1807-1809 ยอมให้เกษตรกรออกจากที่ดินได้และให้สิทธิในการซื้อที่ดิน ขณะเดียวกันพวกเจ้าขุนมูลนายทั้งหลายก็มองเห็นว่ากระบวนการปฏิรูปนี้เปิดโอกาสให้พวกเขาเข้าครองที่ดินขนาดใหญ่ได้ เพราะตามประกาศนั้นกล่าวว่าเจ้าขุนมูลนายมีสิทธิ์รวบรวมที่แปลงต่าง ๆ เป็นผืนใหญ่ได้ ถ้าให้

ที่เกษตรกรรายย่อยทดแทนในส่วนอื่น และให้เข้าครองที่เช่าที่มีอายุการเช่าภายหลังครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18 มาแล้วได้

สำหรับที่ดินเขตที่สองและเขตที่สามตามที่ระบุแล้วในเบื้องต้น การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินเกิดขึ้นเช่นกัน แต่จะเกิดขึ้นในระยะคริสต์ศตวรรษที่ 19 นับจากการขยายอิทธิพลและอำนาจของฝรั่งเศสเข้าสู่พื้นที่หมู่รัฐเยอรมัน ซึ่งจะมีผลทำให้การปฏิรูปที่ดินของรัฐเยอรมันในเขตนี้เลียนแบบการปฏิรูปที่ดินของฝรั่งเศส

การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในประเทศยุโรปอื่น ๆ ประเทศในภูมิภาคยุโรปนอกเหนือจากฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมนี ซึ่งเป็นรัฐมหาอำนาจแล้ว รัฐหรือประเทศอื่น ๆ ก็ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติเกษตรกรรมและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินของประชาชนเช่นกัน กล่าวคือ ในเดนมาร์ก การเกณฑ์แรงงานถูกยกเลิกในปี ค.ศ. 1788 และเกษตรกรจะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เขาทำกินแต่ต้องจ่ายเงินชดเชยแก่ขุนนาง ผลก็คือการถือครองมีทั้งรูปการถือครองขนาดเล็ก ๆ ร่วมไปกับการถือครองที่ดินขนาดใหญ่ ในเบลเยียมและเนเธอร์แลนด์ ระบบเจ้าขุนมูลนายถูกล้มล้างไปในสมัยที่ฝรั่งเศสเข้าครอง (ค.ศ. 1795-1814) เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและมีโอกาสซื้อที่ดินจากทรัพย์สินของโบสถ์และขุนนางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ปกครอง ในออสเตรีย กษัตริย์โจเซฟที่ 2 ยกเลิกระบบการเกณฑ์แรงงานในปี ค.ศ. 1781 เป็นการให้เสรีภาพแก่เกษตรกรที่จะออกจากที่ดินและเป็นเจ้าของที่ดินของตนเอง ภายหลังการปฏิวัติปี ค.ศ. 1848 เกษตรกรได้รับสิทธิในที่ดินโดยต้องจ่ายเงินชดเชย ส่วนในอิตาลี การถือครองขนาดเล็กมีแพร่หลายโดยทั่วไปในเขตภูเขา แต่ก็มี การถือครองที่ดินขนาดกลางบ้างในที่ซึ่งการประกอบการเกษตรเพื่อการค้า โดยเฉพาะในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำโป (Po) แต่ในส่วนอื่น ๆ การปฏิรูปเป็นไปอย่างช้าและที่ดินส่วนใหญ่ยังเป็นการถือครองขนาดใหญ่ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับในไอร์แลนด์ สเปน และประเทศยุโรปตะวันออก

การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution)

การปฏิวัติอุตสาหกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงขั้นมูลฐานของการประกอบการอุตสาหกรรม กล่าวคือ จะเปลี่ยนจากการประกอบการด้วยมือคนมาเป็นเครื่องจักร เปลี่ยน

สถานที่ประกอบการจากครัวเรือนมาเป็นโรงงาน เปลี่ยนเป้าหมายการผลิตสินค้าจากการบริโภคในครัวเรือนเป็นการผลิตเพื่อขายทั้งตลาดภายในและภายนอกประเทศ

การเกิดปฏิวัติอุตสาหกรรมมิได้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน รวดเร็วกระทันหัน หากแต่เป็นกระบวนการอันยาวนานของการค้นคว้าทดลองจากอดีตที่ผ่านมาจากบุคคลต่างๆ ความรู้ที่สะสมกันมาเรื่อย ๆ เป็นผลทำให้คิดค้นเครื่องจักรกลใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ ในที่สุดเมื่อเวลาและสภาพแวดล้อมเหมาะสมอันได้แก่ การมีตลาดขนาดใหญ่พอ มีการออม และมีการลงทุนขนาดใหญ่โดยผ่านการใช้เงินตราและสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนอื่น ๆ เช่น สินเชื่อ การปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้นเมื่อประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 และเป็นที่ยอมรับกันว่าอังกฤษเป็นประเทศแรกที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม

สรุปปัจจัยที่นำไปสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม

1. ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
2. ความปรารถนาในความเป็นอยู่ดีขึ้นทางวัตถุ
3. การสะสมทุนเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง
4. อุปสงค์ต่อสินค้าและบริการที่เพิ่มมากขึ้น
5. แรงงานที่ปรารถนาจะทำงานเพื่อแลกกับค่าจ้างและสามารถปรับตัวเข้ากับการผลิต

แบบใหม่ได้มีจำนวนมาก

6. วัตถุดิบมีเพียงพอที่จะรวบรวมได้ง่ายสำหรับการผลิตขนาดใหญ่
7. วิธีการขนส่งที่ปรับปรุงขึ้นทำให้การขนส่งวัตถุดิบและสินค้าสำเร็จรูปไปสู่ตลาด

อันกว้างขวางและห่างไกลทำได้สะดวก

อังกฤษ : ประเทศแรกที่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม อังกฤษมีความพร้อมสามารถจะเป็นประเทศผู้นำในการประกอบการอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางวิทยาการ แรงงาน ทุนและทรัพยากรธรรมชาติ จากคริสต์ศตวรรษที่ 18 จำนวนประชากรของอังกฤษมีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และยังเป็นประชากรในวัยแรงงานที่ได้รับการฝึกฝนมาระดับหนึ่งจากระบบสมาคมอาชีพ ในด้านทุน อังกฤษมีสถาบันการเงินที่มั่นคง คือ ธนาคารชาติซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ธนาคารชาติเป็นแหล่งเงินกู้เงินเพื่อการลงทุนของนักลงทุนและนักอุตสาหกรรม นอกจากนั้นแล้วยังมีตลาดทุนอื่น ๆ คือ ตลาดบริษัทประกันภัย เป็นต้นด้านทรัพยากรธรรมชาติซึ่งจะเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมอังกฤษก็มีความพร้อมเช่น

กัน กล่าวคือ มีอาณาเขตในโพ้นทะเล และภายในประเทศที่มีการปฏิวัติเกษตรกรรมแล้ว สุด
ท้ายคือ อังกฤษมีความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากการฟื้นฟูวิทยา
การเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 และการปฏิวัติวิทยาศาสตร์เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 17 ความรู้ใหม่ที่
ก้าวหน้าได้ถูกนำมาปรับปรุงวิธีการผลิต พัฒนาสาธารณูปโภคและการคมนาคม มีการสร้าง
ถนน วางรางรถไฟ ขุดคลอง เป็นต้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้อังกฤษสามารถ
เป็นผู้นำในครั้งนี้ได้

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 16

นับจากสมัยกรีก ได้มีนักคิดเสนอแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์แล้ว แต่ยังมีได้มีการเสนอ
แนวคิดอย่างเป็นระบบ และมีได้แยกแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ออกมาเป็นวิชาเดี่ยว จนถึงสมัย
เริ่มต้นยุคใหม่เป็นต้นมา แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์จึงแยกเป็นอิสระในการนำเสนอ

เพลโต (Plato ก่อน ค.ศ. 427-347) โดยทั่วไป นักวิชาการจะรู้จักเพลโตในฐานะเป็น
นักปรัชญาการเมืองชาวกรีก จากผลงานเขียนที่มีชื่อเสียงคือ หนังสือชื่อ *Republic* (สาธารณรัฐ)
ซึ่งนอกจากจะกล่าวถึงเรื่องการเมืองแล้ว ยังมีเนื้อหาบางส่วนกล่าวถึงเรื่องเศรษฐกิจด้วย ที่
สำคัญคือ เรื่องการแบ่งงานกันทำ (division of labor) ตามแนวคิดของเพลโต การแบ่งงานกัน
ทำตามความต้องการและความสามารถของบุคคลแล้วจะได้ผลผลิตทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดย
จะเสียค่าใช้จ่ายและใช้แรงงานน้อยลง ยิ่งกว่านั้น ความชำนาญงานโดยการผลิตเฉพาะอย่าง จะ
ทำให้ผลิตได้มาก. แล้วนำไปแลกเปลี่ยนได้ดีขึ้น ยิ่งหากมีเงินตราเข้าช่วยเป็นสื่อกลางการแลก
เปลี่ยน ก็ยิ่งทำให้การค้าขายดำเนินไปโดยสะดวก

ในหนังสือ *สาธารณรัฐ* ยังกล่าวถึงรัฐอุดมคติซึ่งมีทั้งความจริงและจินตนาการ ทั้งที่
ปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ มีข้อเสนอว่าบุคคลอยู่ภายใต้บังคับของรัฐ คนงานควรฝึกให้มีความ
ชำนาญงานเฉพาะอย่าง คนฉลาดควรเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง ลัทธิคอมมิวนิสต์ในภรรยาและ
ทรัพย์สิน (ภรรยาและทรัพย์สินเป็นของทุกคนใช้ร่วมกัน) บุตรเป็นของทุกคน มรดกควรตก
เป็นของกลาง คือเป็นของรัฐ เพื่อจัดมาให้ประชาชนได้ใช้

อริสโตเติล (Aristotle ก่อน ค.ศ. 384-322) อริสโตเติล เป็นนักปรัชญาชาวกรีก เป็นศิษย์เพลโต แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญที่อริสโตเติลเสนอไว้เป็นเรื่อง “ความมั่งคั่ง” โดยอรรถาธิบายไว้ว่า ความมั่งคั่งมี 2 ชนิด ดังนี้

1. ความมั่งคั่งที่แท้จริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ที่จะต้องใช้แรงงานเข้าช่วยเพื่อก่อให้เกิดผลผลิต เช่น การประกอบกรเกษตรกรรม เป็นต้น ที่ดินมีอยู่จำกัด ดังนั้น ความมั่งคั่งที่แท้จริง จึงมีความจำกัดด้วย

2. ความมั่งคั่งที่ต้องแสวงหา เป็นความมั่งคั่งที่ไม่มีอยู่ตามธรรมชาติและมีอยู่อย่างไม่จำกัด ความมั่งคั่งชนิดนี้ได้แก่การแลกเปลี่ยน ซื้อขายสินค้า ความมั่งคั่งที่ต้องแสวงหาหรือการซื้อขายหรือการค้า ในทัศนะของอริสโตเติลถือว่าการขูดรีดเอากำไร เป็นสิ่งที่ไม่ดีงาม

โทมัส อไควนัส (Thomas Aquinas ค.ศ. 1227-1274) โทมัส อไควนัสเป็นพระในคริสต์ศาสนา เป็นนักคิดที่มีชื่อเสียงมากของยุคกลาง ความคิดและผลงานของเขาแสดงออกให้เห็นถึงอิทธิพลคำสอนของคริสต์ศาสนาทางด้านเศรษฐกิจ อไควนัสเห็นว่าความมั่งมีเป็นเรื่องน่าชิงชัง มีทั้งคุณและโทษ ขึ้นอยู่ว่าจะนำไปใช้ในทางใด เมื่อใช้ในทางดีก็ดี แต่ถ้าใช้ในทางร้ายก็จะมีผลทำให้ศีลธรรมเสื่อม ข้อคิดของอไควนัสที่มีอิทธิพลมากต่อการประกอบการเศรษฐกิจของสมัยกลาง คือ คำอธิบายเรื่องมูลค่าในแง่ราคายุติธรรม (just price)*

มูลค่าของสิ่งของควรเป็นราคายุติธรรม ราคายุติธรรมเป็นราคาที่ไม่ถูกไม่แพง เป็นราคาที่พอดี แต่ก็จะไม่ตายตัว ทั้งนี้จะเปลี่ยนแปลงไปแล้วแต่ท้องถิ่น เวลา การเสี่ยง และการขนส่ง มูลค่าที่แท้จริงของสินค้าควรเท่ากับต้นทุนการผลิตจึงจะเรียกว่าเกิดความยุติธรรม ดังนั้น ต้นทุนการผลิตสินค้ามักจะมีเฉพาะค่าแรง (labor cost) ไม่ควรคิดสิ่งอื่นรวมเข้ามาด้วย ทั้งนี้เพราะในสมัยกลางนั้น การผลิตสินค้าส่วนใหญ่แล้วจะทำที่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตก็ได้ซื้อหามา คนงานจะทำขึ้นเองและแทบไม่มีมูลค่า ส่วนที่ดินก็เกิดจากการจับจองโดยมิได้ซื้อหา วัตถุประสงค์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพียงใช้แรงงานไปนำมาเท่านั้น ดังนั้น ในสมัยกลางจึงถือว่า ราคายุติธรรมจึงเท่ากับค่าจ้างยุติธรรม ทุกรายก็ตาม สำหรับกรณีที่ดินต้องซื้อหา และผู้ขายมี

* ราคา กับมูลค่ามีความหมายเหมือนกัน คำว่ามูลค่าจะใช้เมื่อยังไม่มีเงินตราเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน มีการแลกเปลี่ยนของกับของ ทว่าเมื่อมีเงินตราใช้ คำว่ามูลค่าจะหายไป คิดออกเป็นราคาแทน

ส่วนอำนาจความสะดวกให้นับเป็นการใช้แรงงานอย่างหนึ่ง ควรได้รับค่าตอบแทนตามสมควร จึงให้นับรวมเข้าเป็นราคายุติธรรม

ตามความคิดของอริสโตเติล ราคายุติธรรมต้องไม่เป็นการขูดรีด การขูดรีดได้แก่การคิดกำไรมาก ถือว่าไม่ยุติธรรม และจึงควรห้ามการขูดรีด การขูดรีด (usury) ให้รวมถึงขูดรีดเอาดอกเบี้ยเงินกู้ด้วย เว้นแต่ว่าผู้ให้กู้สามารถพิสูจน์ได้ว่าการกู้ครั้งนี้เป็นการเสี่ยงต่อการขายขาดทุน และผู้ให้กู้ยังเสียโอกาสที่จะนำเงินก้อนนั้นไปลงทุนอื่นเพื่อได้กำไร อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวม อไควนัสถือว่า การขูดรีดเป็นสิ่งไม่ยุติธรรมและเป็นบาป⁷

แนวคิดทางเศรษฐกิจระยะคริสต์ศตวรรษที่ 16-18

ลัทธิพาณิชย์นิยม⁸ (Mercantilism)

เป็นลัทธินิยมยกย่องพ่อค้าและการค้าทำให้ประเทศมั่งคั่ง เกิดขึ้นในช่วงเวลาประมาณ ค.ศ. 1500-1776 และรุ่งเรืองสูงสุดในระยะคริสต์ศตวรรษที่ 18 ลัทธิพาณิชย์นิยมเป็นความเชื่อที่ตอบสนองการขยายตัวทางการค้าในสมัยเริ่มต้นยุคใหม่

นักคิดนักเศรษฐศาสตร์ผู้เสนอหลักการพาณิชย์นิยมมีดังนี้

โทมัส มุน (Thomas Mun ค.ศ. 1571-1641) มุนเป็นพ่อค้าชาวอังกฤษ เคยดำรงตำแหน่งกรรมการและผู้อำนวยการของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ แนวคิดพาณิชย์นิยมของมุน เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้อังกฤษ สรุปได้ คือ

1. อังกฤษต้องขายสินค้าแก่ประเทศอื่นมากกว่าซื้อเข้า เพื่อมีดุลการค้าได้เปรียบ
2. ให้ชาวอังกฤษใช้ที่ดินว่างเปล่าเพาะปลูกให้มาก เพื่อผลิตวัตถุดิบป้อนโรงงานได้มาก
3. ลดการบริโภคสินค้าต่างประเทศลง หลีกเลี่ยงการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
4. การขายสินค้าไปต่างประเทศต้องตั้งราคาสูงสำหรับสินค้าจำเป็นที่ชาวต่างประเทศต้องซื้อ และลดราคาสินค้าที่มีการแข่งขันกันมาก
5. ขนส่งสินค้าอังกฤษไปยังต่างประเทศโดยเรือของอังกฤษเพื่อได้ค่าธรรมเนียมการขนส่ง
6. ประหยัดการใช้ทรัพยากรเพื่อขายเป็นสินค้าออก

7. พัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศเพื่อผลิตสิ่งจำเป็นใช้ในประเทศและส่งขายต่างประเทศ

8. ทำให้อังกฤษเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนระหว่างชาติอันจะนำมาซึ่งสินค้าผ่าน เพื่อได้ค่าธรรมเนียมการขนส่งและค่าฝากสินค้า

9. คำกับประเทศที่ผลิตสินค้าขั้นปฐมหรือสินค้าเกษตรกรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อซื้อวัตถุดิบในราคาถูก นำมาผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูปส่งออกไปขายในราคาแพงขึ้น

10. ไม่ส่งเงินและทองออกนอกประเทศ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศให้เจริญรุ่งเรือง

อันตวน เดอ มงเครติน (Antoine de Montchretien ค.ศ. 1576-1621) อันตวน เดอ มงเครติน เป็นนักพหุวิชยนิยมชาวฝรั่งเศส แนวคิดของเขาพอสรุปได้ดังนี้

1. ควรมีการเก็บภาษีขาเข้าสูงสำหรับสินค้าที่ฝรั่งเศสสามารถจะผลิตได้เองภายในประเทศ

2. ส่งเสริมการค้าภายในประเทศ ส่งเสริมการผลิตสินค้าทุกชนิดภายในประเทศ ฝรั่งเศสจะเลี้ยงตัวเองได้โดยผลิตสิ่งอุปโภคบริโภคมากพอเพียง ความมั่งคั่งไม่ใช่เกิดจากการมีเงินตราเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการมีสินค้ามากอีกด้วย

3. รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการผลิตสินค้าให้พอเพียงเลี้ยงประชากรทุกคน เพื่อให้ประชากรอยู่ดีกินดี

กลุ่มนักพหุวิชยนิยมเยอรมัน นักพหุวิชยนิยมชาวเยอรมันและออสเตรียที่มีชื่อเสียงได้แก่ ฟิลิป ฟอน ฮอร์นิก (Philip von Hornick) โยฮัน โยซิม เบ็คเกอร์ (Johan Yosim Becker) และเจ เอ็ช จัสติ (J.H.Justi) ได้เสนองานเขียนเมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชื่อ *The Kameralists* แนวคิดของคนกลุ่มนี้จึงถูกเรียกว่า *ลัทธิคามเออร์ล* (Kameralism) แนวคิดหลักมีดังนี้

1. เงินของรัฐ (public finance) ที่ได้มาจากภาษีอากรและการประกอบการค้าอุตสาหกรรมของรัฐ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งและทำให้รัฐมีอำนาจเข้มแข็งขึ้น

2. เศรษฐกิจของประเทศควรเป็นแบบเลี้ยงตัวเอง (self sufficient) ซึ่งจะยิ่งทำให้ประเทศมั่งคั่ง การซื้อสินค้าจากต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นสินค้าเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมย่อมเป็นการสูญเสียความมั่งคั่งของประเทศ

ลัทธิชิโอแครตส์ (Physiocrats)⁹

ลัทธิชิโอแครตส์ เป็นลัทธิที่ถือว่าที่ดินและเกษตรกรทำให้เกิดความมั่งคั่ง ลัทธินี้ก่อตัวขึ้นในฝรั่งเศสประมาณ ปี ค.ศ. 1758 “Physio” แปลว่าร่างกายมีตัวตน “crats” หมายถึงลัทธิ ผู้กำหนดคำศัพท์ “Physiocrats” คือ นายแพทย์ฝรั่งเศส เกสเน โดยเปรียบว่า ระบบเศรษฐกิจก็เหมือนกับร่างกายมนุษย์ที่มีโลหิตหมุนเวียน เศรษฐกิจหมุนเวียนสินค้าเกษตรกรรมจากที่เกษตรกรผลิตไปยังผู้บริโภคคือ ช่างฝีมือ เจ้าของทรัพย์สิน และบุคคลทั่วไป แล้วบุคคลเหล่านี้ก็หมุนเวียนเงินไปซื้อปัจจัย 4 จากเกษตรกรอีก ไหลหมุนเวียนเรื่อย ๆ ไป

ฟรังซัว เกสเน (Francois Quesnay) เกสเนอธิบายเกี่ยวกับความมั่งคั่งไว้ดังนี้ ความมั่งคั่งของชุมชน สังคม และประเทศจะเกิดขึ้นเพิ่มขึ้นเมื่อผลิตผลทางเกษตรและแร่มีราคาเกินต้นทุนการผลิต

การผลิตที่ทำโดยช่างฝีมือและนักอุตสาหกรรมเป็นเพียงการเปลี่ยนรูปวัตถุดิบให้เป็นรูปสินค้าใหม่ ซึ่งจะมีมูลค่าเพิ่มเพราะใช้วัตถุดิบและแรงงานทำเป็นวัตถุดิบสำเร็จรูป ส่วนการค้าก็เช่นกัน การค้ามีลักษณะเป็นตัวกลางนำสินค้าจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง สิ่งที่พ่อค้าได้รับเป็นค่าบริการจึงควรได้น้อยที่สุด และส่วนผู้ประกอบการอาชีพอิสระ อาทิ ทนายความ แพทย์ นั้นมีประโยชน์ก็จริงแต่เป็นผู้ที่ไม่ได้ก่อให้เกิดผลผลิต เป็นเพียงการบริการที่มองไม่เห็นตัวตนรายได้ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้เกิดจากสิ่งที่เขาทำขึ้น แต่เกิดจากส่วนเกินที่ผู้ผลิตวัตถุดิบคือเกษตรกรเป็นผู้ทำขึ้น

นอกจากเรื่องความมั่งคั่งแล้ว เกสเนยังได้อธิบายเรื่องการจัดระเบียบโดยธรรมชาติ (natural order) ซึ่งเป็นความเชื่อของลัทธิชิโอแครตส์ กล่าวคือ มนุษย์ควรแสวงหาความสนุกสนานและความพอใจให้ได้มากที่สุดโดยใช้ความพยายามแต่น้อย และควรปล่อยให้ธรรมชาติจัดสิ่งที่เราพอใจนั้นให้กับเรา เพราะการจัดระเบียบโดยธรรมชาติจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดีกว่าการจัดระเบียบโดยคน จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ลัทธิชิโอแครตส์จึงสนับสนุนและก่อให้เกิดลัทธิปล่อยให้ไปเอง (laissez faire) โดยไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว ธรรมชาติจะปรับตัวของมันเองงานของผู้ร่างกฎหมายก็เพื่อช่วยกันหากฎธรรมชาติ ไม่ใช่เข้าไปแทรกแซงหรือควบคุม ทุกคนควรต้องมีสิทธิและพอใจที่จะได้รับผลจากแรงงานของตน ดังนั้นทรัพย์สินส่วนบุคคลที่หามาได้จากแรงงานของเขาคนนั้นจึงควรมีกรรมสิทธิ ส่วนในเรื่องของการค้า การค้าควรเปิดเสรี เพื่อให้มีพลังธรรมชาติในการแข่งขัน การค้าเสรีจะเป็นทางให้เกิดการปรับตัวเองจนเกิดการค้าคู่สุด

ลัทธิคลาสสิก (Classical School)¹⁰

ลัทธิคลาสสิกเป็นลัทธิที่นับถือธรรมชาติ แต่ไม่ได้เชื่อว่าที่ดินและเกษตรกรรมบันดาลให้เศรษฐกิจดีหรือเลวดังเช่นลัทธิฟิสิกส์โอแกรตส์ ลัทธิคลาสสิกมีแนวคิดแบบปล่อยให้ไปเอง (laissez faire) รัฐบาลไม่ควรแทรกแซงธุรกิจเอกชน ให้ถือหลักเสรีภาพทางเศรษฐกิจ (economic freedom or economic liberalism) เชื่อเรื่องการค้าขายในตลาดเสรี (free market) คัดค้านการวางข้อบังคับต่าง ๆ ของรัฐบาล เศรษฐกิจจะดำเนินไปด้วยดีหากให้เอกชนริเริ่มในการดำเนินธุรกิจเสรี เพราะธุรกิจเสรีทำให้เกิดการแข่งขันขึ้น การให้เอกชนดำเนินธุรกิจทำให้เขาได้รับสิ่งจูงใจจากความเห็นแก่ตัว (self-interest) ซึ่งทำให้เกิดผลดีแก่ส่วนรวมเอง

นักเศรษฐศาสตร์ผู้เป็นต้นคิดลัทธิคลาสสิก คือ อาดัม สมิท (Adam Smith) นอกจากนี้ในกลุ่มคลาสสิกก็มีนักเศรษฐศาสตร์คนอื่น ๆ คือ เดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) โรเบิร์ต มัลทัส (Robert Maltus) เป็นต้น

อาดัม สมิท (Adam Smith ค.ศ. 1723-1790) งานเขียนชิ้นสำคัญของอาดัม สมิท ชื่อ *The Wealth of Nations (ความมั่งคั่งของชาติ)* ตีพิมพ์ ค.ศ. 1776 สมิทเป็นชาวอังกฤษมีประสบการณ์ของลัทธิพาณิชย์นิยมที่เกิดขึ้นในอังกฤษเวลานั้น ได้เห็นรัฐบาลอังกฤษสนับสนุนลัทธิพาณิชย์นิยมและอุตสาหกรรม ด้วยการออกกฎหมายแทรกแซงการประกอบการเศรษฐกิจหลายฉบับที่ส่งผลสนับสนุนลัทธิพาณิชย์นิยม เช่น กฎหมายเมล็ดพืช (corn law ค.ศ. 1815) เพื่อกันเมล็ดพืชจากต่างประเทศที่ราคาแพงเข้ามาขายแข่งด้วยการเก็บอากรขาเข้าสูง มีการแก้ไขกฎหมายช่วยเหลือคนยากจน (poor law) ที่เกิดจากค่าจ้างต่ำและว่างงาน เพื่อให้คนได้มีงานทำและมีค่าจ้างสูง และออกกฎหมายโรงงาน (factory act) เพื่อคุ้มครองแรงงานและมีสวัสดิการดีขึ้น จากหนังสือของอาดัม สมิท สมิทได้กล่าวโจมตีลัทธิพาณิชย์นิยมที่ให้เอกชนผูกขาดการค้ากับต่างประเทศ เช่น ให้เอกสิทธิ์กับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษค้ากับประเทศในเอเชีย และยอมให้นำทองแท่งออกมาขายด้วย เป็นต้น

แนวคิดหลัก ๆ ของสมิทและรวมถึงนักคิดคลาสสิกคนอื่น ๆ สรุปได้กล่าวคือ

1. ไม่เห็นด้วยกับการแทรกแซงของรัฐในการเกษตร อาทิการออกกฎหมายเมล็ดพืช ที่ตั้งกำแพงภาษีเมล็ดพืชจากต่างประเทศ ได้ส่งผลให้เมล็ดพืชขาดแคลนและมีราคาแพง ลัทธิคลาสสิกส่งเสริมการผลิตทางเกษตร แต่เพราะเชื่อว่าอุตสาหกรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจยังมีความ

ต้องการเมล็ดพืชอันเป็นวัตถุดิบมาป้อนจำนวนมาก เมื่อผลผลิตภายในประเทศไม่เพียงพอก็ควรอนุญาตให้มีการนำเข้าได้

2. ลัทธิคลาสสิกยังไม่เห็นด้วยกับการช่วยเหลือคนจนที่มีร่างกายปกติตามกฎหมายช่วยเหลือคนยากจน (poor law) เพราะทำให้คนไม่รับผิดชอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่านักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกถือตามหลักปล่อยให้ไปเสรี (laissez faire) และจะไม่แทรกแซงธุรกิจเอกชนทั้งสิ้น แต่สำนักคลาสสิกเห็นควรว่าในบางกรณีควรมีการผ่อนปรนเพื่อความเหมาะสมกับกาลเทศะ เช่น ไม่ได้คัดค้านกฎหมายโรงงาน เห็นชอบด้วยกับการที่รัฐบาลช่วยเหลือโรงงานขนาดเล็กซึ่งเพิ่งเริ่มดำเนินการ

3. ลัทธิคลาสสิกถือเสรีภาพตามธรรมชาติ แต่ในประเด็นนี้นักคิดบางคนในกลุ่ม คลาสสิกก็ไม่เห็นด้วยทีเดียว เช่น เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) ซึ่งเห็นว่าจะมากอบกู้ให้ธรรมชาติบรรดาลทุกอย่างนั้นไม่ได้ มนุษย์ควรแสวงหาความพอใจมากที่สุดโดยให้มีความเจ็บปวดแต่น้อย ในการทำธุรกิจนั้นธรรมชาติทำให้ไม่ได้

โทมัส โรบิรต์ มัลทัส (Thomas Robert Malthus ค.ศ. 1766-1834) มัลทัสเป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษสำนักคลาสสิก เสนอทฤษฎีประชากรปรากฏในหนังสือชื่อ *Principle of Population* ตีพิมพ์ ค.ศ. 1798 มัลทัสเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นด้วยแรงผลักดันจากภาวะการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วของยุโรปในขณะนั้น จนเป็นที่วิตกกังว่าอาหารจะมีไม่พอเลี้ยงดูประชากร จากหนังสือเล่มดังกล่าว มัลทัสอธิบายว่า ถ้าปล่อยให้ตามธรรมชาติ จำนวนประชากรจะเพิ่มในลักษณะทวีคูณแบบเรขาคณิต (geometric progression) คือเพิ่ม 1, 2, 4, 6, 8 ฯลฯ ส่วนลักษณะการเพิ่มของอาหารเป็นแบบเลขคณิต หรือเป็นแบบผลบวก คือเพิ่ม 1, 2, 3, 4, 5, ฯลฯ เท่ากับว่า ประชากรเพิ่มเร็วกว่าอาหารและจะเพิ่มเป็น 2 เท่า ในเวลา 25 ปี ประชากรจะได้รับเลี้ยงดูพอประทังชีวิตเท่านั้น

ตามความเห็นของมัลทัส วิธีการยับยั้งไม่ให้มีประชากรเพิ่มมีดังนี้

1. ยับยั้งโดยธรรมชาติ โดยปล่อยให้ตามธรรมชาติก็จะเกิดการตาย เช่น โรคระบาด สงคราม เป็นต้น

2. การยับยั้งโดยการป้องกัน กล่าวคือ ตามสัญชาตญาณของมนุษย์ในการอยู่รอด มักป้องกันตนเองทำให้อัตราเกิดลดลง เช่น รู้ว่าคนเกิดมากก็จะชลอการแต่งงาน มีการทำแท้ง เป็นต้น

แนวคิดของสำนักคลาสสิกเกี่ยวกับทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) มีดังนี้

เศรษฐกิจของประเทศมีการเจริญเติบโต ดังมนุษย์เกิดขึ้นมาก็มีการเจริญเติบโตไปเรื่อยๆ จากวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว จะมีพลังผลิตมากก่อให้เกิดรายได้เพิ่ม ในที่สุดก็แก่เฒ่า และล้มหายตายไปในที่สุด ในแต่ละภาวะหนึ่ง ๆ ของการเจริญเติบโตนั้นจะมีวิวัฒนาการ 3 อย่างเกิดขึ้น คือ

1. ประชากรที่เพิ่มมากขึ้น (ตามทฤษฎีประชากรของมัลทัส) จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งทางดีและทางร้าย
2. เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จำนวนคนทำงานก็จะเพิ่มตามขึ้นมา ค่าจ้างที่คนงานจะได้รับก็น้อยลง
3. ทำให้เกิดผลตอบแทนลดน้อยถอยลง

ทฤษฎีค่าจ้าง

ผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมประการหนึ่งคือเกิดชนชั้นกรรมกรหรือผู้ใช้แรงงาน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นของคู่กันของโรงงานอุตสาหกรรม กรรมกรจะได้รับ “ค่าจ้าง” เป็นการตอบแทนในการทำงานที่เกิดผลผลิตอุตสาหกรรม ในระยะแรก ๆ นี้ การคำนวณค่าตอบแทนแรงงานของกรรมกรหรือค่าจ้างนั้น จะถูกกำหนดให้อยู่ที่ “เพียงพอเพื่อประทังชีวิต” นักเศรษฐศาสตร์ชื่อ ลาซัลลา (Lassalle) ให้คำอธิบายว่า ค่าจ้างควรอยู่ในระดับต่ำ ระดับเพียงพอเพื่อประทังชีวิตของคนงานและครอบครัวไปวันหนึ่ง ๆ หากคนงานมีค่าจ้างสูงกว่านั้น จะทำให้คนเกิดมาก คนมีอายุยืนขึ้น จะทำให้มีผู้มาเป็นกรรมกรมากขึ้น มาใช้ค่าจ้างมากขึ้น ก็จะดึงให้ค่าจ้างลดลง หากคนงานมีค่าจ้างต่ำกว่านั้น คนงานจะอยู่แบบอด ๆ อยาก ๆ จะล้มตายไป จำนวนกรรมกรจะน้อยลง ค่าจ้างก็จะค่อย ๆ ขยับมาอยู่ระดับพอประทังชีวิต นักเศรษฐศาสตร์อีกผู้หนึ่ง ริคาร์โด (Ricardo) อธิบายเกี่ยวกับระดับค่าจ้าง “พอประทังชีวิต” ว่าเท่าใดนั้น จะถูกกำหนดโดยประเพณีและชั้นของคนในสังคม ค่าจ้างถือว่าเป็นต้นทุนการผลิตด้วย¹¹